

Araştırma Makalesi / Research Article

GÜNEY ARNAVUTLUK (KUZEY EPİR) MESELESİ, 1912-1914*

Gürhan YELLİCE**

Öz

Bu çalışma 1912-1914 tarihleri arasında, Arnavutluk, Yunanistan ve Büyük Güçler arasında yaşanan Güney Arnavutluk (Yunanistan açısından Kuzey Epir) krizini ele almaktadır. Mesele, Birinci Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'ın bölgeyi işgaliyle ortaya çıkmış, barış görüşmelerinde çözüme kavuşturulamayınca Balkan Savaşları sonrasında bölgede güçlkle oluşturulan statükoyu tehdit eden en önemli uluslararası krizlerden birine dönüşmüştü. Meseleye ilişkin Büyük Güçler arasındaki bölünme ise Avrupa'daki gergin barışı tehdit etmeye başlamıştı. Arnavutluk ve bu devleti destekleyen Üçlü İttifak işgal edilen bölgenin Arnavutluk'a bırakılmasını savunurken, Üçlü İtilaf tarafından desteklenen Yunanistan, çoğunluğunu Rumların oluşturduğunu iddia ettiği bölgenin topraklarına dâhil edilmesi, aksi halde Avrupa'nın *Alsas-Loren* benzeri bir sorun ile karşılaşacağını iddia ederek buna karşı çıkmıştı.

Yapılan görüşmeler ve pazarlıklar sonunda Büyük Güçler 1914 yılı şubat ayında Güney Arnavutluk'un, Arnavutluk'un sınırlarına dâhil edilmesi, bunun karşılığında işgali altında bulundurduğu Ege Adaları'nın Yunanistan'a bırakılması kararı almışsa da mesele çözüme kavuşturulamamıştı. Osmanlı Devleti'nin Ege Adaları'ndan bazılarını Yunanistan'a bırakmama ısrarı, Büyük Güçlerin bu konuda Osmanlı Devleti'ne gereken baskıyı yapmaya yanaşmaması nedeniyle Yunanistan bölgeden çekilmek istememişti. Yunanistan'ın amacı Adalar meselesinin lehte çözümlendiğinden emin olduktan bölgeyi tahliye etmekte. Üçlü İttifak, bu yaklaşıma karşı çıkmış, özellikle İtalya işgalleri sonlandırmaması halinde Yunanistan'ı savaşa tehdit etmişti. Kriz Arnavutluk ve Rumlar arasında imzalanan Korfu (Kerkira) Protokolü ile sonlandırılmışsa da Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra bölgedeki anarşi yeniden tırmanışa geçmiş, Büyük Güçlerin izniyle Yunanistan bölgeyi yeniden işgal etmiş, böylece söz konusu protokol tümüyle uygulanamaz olmuştu.

İngilizce, Yunanca, Fransızca, Almanca ve Osmanlı arşiv belgeleri ve gazetelere dayanan çalışmanın amacı, Büyük Güçlerin Yunanistan'ın Güney Arnavutluk'taki işgallerini sonlandırma, buna karşın Yunanistan'ın meseleyi Ege Adaları konusunda bir pazarlık

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır.
There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü,
(gurhan.yellice@deu.edu.tr), (Orcid: 0000-0002-1402-8210).

unsuruna dönüştürme girişimlerini karşılaştırmalı olarak analiz etmek ve Yunanistan'ın bu amacına ulaşmayı başıyıp başaramadığı sorusuna yanıt bulmaktır. Çalışmanın hipotezi Yunanistan'ın Güney Arnavutluk konusunda uygulamış olduğu stratejinin çözümsüzlük üzerine kurgulandığı ve başarıyla sonuçlandırıldığı yönündedir. Mesele, Osmanlı Devleti'nin Ege Adaları'nı geri alma mücadelesinde yaşadığı zorlukları ortaya koymasını ve bölgesel bir krizin nasıl Büyük Güçler arasında bir savaş nedeni olabilecek ölçüye ulaştığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Güney Arnavutluk (Kuzey Epir), Arnavutluk, Osmanlı Devleti, Yunanistan, Büyük Güçler.

SOUTHERN ALBANIA (NORTHERN EPIRUS) QUESTION, 1912-1914

Abstract

This study deals with the Southern Albania (or Northern Epirus) crisis among Albania, Greece and the Great Powers from 1912 to 1914. The issue emerged when Greece occupied the region during the First Balkan War. Despite negotiations it remained unresolved, divided the Great Powers and turned into one of the most important international crises that threatened the "world peace" in the process leading up to the First World War. While Austria-Hungary and Italy demanded that the region be ceded to Albania, Greece opposed this proposal by arguing that a significant part of the inhabitants of the region were Greek. According to Greece, Europe would face another Alsace-Loren issue if the territory ceded to Albania. After negotiations, the Great Powers signed the Florence Convention and decided to include Southern Albania within the borders of Albania.

In February 1914, ensuring the balance of power in Europe and the Balkans, the Great Powers decided to include Southern Albania within the borders of Albania and to leave the Aegean Islands to Greece. But the issue remained unresolved. Greece did not want to withdraw from the region due to the insistence of the Ottoman Empire' insistence not to give up some of the Aegean Islands to Greece, and the Great Powers' reluctance to put the necessary pressure on the Ottoman Empire in this regard. The Greece's goal was to evacuate the region after making sure that the Aegean Islands Question resolve in its favour. The Triple Alliance, particularly Italy opposed this approach and threatened Greece with war. Although the crisis was ended with the Corfu Protocol signed between Albania and the Greeks, the anarchy in the region escalated again after the First World War. Greece reoccupied the region with the permission of the Great Powers, thus the Corfu Protocol was completely inapplicable.

Based on the archival documents and newspapers in English, Greek, French, German and Ottoman, the aim of the work is to analyze comparatively the attempts of the Great Powers to terminate the Greek occupations in Southern Albania and the Greek attempts to turn the issue into a bargaining chip on the Aegean Islands and find an answer whether Greece succeeded in this policy or not. The hypothesis of the study is that the strategy implemented by Greece on Southern Albania was built on a deadlock and was concluded successfully. The issue is important because it reveals it reveals the difficulties experienced by the Ottoman Empire in its struggle to take back the Aegean Islands, and demonstrates how a regional crisis could become a cause of war between the Great Powers.

Keywords: Southern Albania (Northern Epirus), Albania, Ottoman Empire, Greece, Great Powers.

Giriş

Arnavutluk 15.yüzyılın ikinci yarısından 1912 yılına kadar Osmanlı egemenliğinde kaldı¹. Arnavutluk'un bağımsızlığına giden süreç, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan Berlin Kongresi sonrasında Balkanlarda etkisini artıran milliyetçi ayaklanmalar ve özerklik taleplerine paralel olarak hızlandı ve İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra ise Osmanlı Devleti'nin bölgedeki egemenliğini sarsacak bir boyut kazandı². 1909 ve 1910'da hükümetin merkezileştirme girişimlerinden rahatsızlık duyan özerklik beklentileri konusunda istediğini alamadığına inanan Arnavutlar, Avusturya ve İtalya'nın da cesaretlendirmesiyle vergi konusunda yapılan uygulamaları gerekçe göstererek isyan etti. Öyle ki isyanların bastırılması oldukça güç olmuştu³. 1911 yılı Mart ayı sonunda Karadağ Kralı I. Nikola'nın teşviki ve desteğiyle Kuzey Arnavutluk'ta yaşayan Katolik Arnavutlar (Malisörler) yeni bir isyan girişimi başlatmış⁴, bu isyanın bastırılması ise altı aydan uzun bir sürede mümkün olmuştu. 29 Eylül 1911'de başlayan Osmanlı-İtalyan savaşı üzerine Malisörler, yeni bir isyan hazırlığına girişmiş, 1912 yılı Mart ayında yapılan seçimlerden sonra parlamentoya dâhil olamayınca da harekete geçme kararı almışlardı. Bu isyan, Müslüman Arnavutların da katılımıyla kısa süre içerisinde büyümüş, alınan önlemler yetersiz kalınca da güçlenmişti. Dahası bu isyanlar öylesine bir ciddi bir boyut kazanmıştı ki, yaşanan hükümet krizleri ve istifalarda başlıca etken olmaya başlamıştı. Bazı hükümetler, diğer nedenlerin de etkisiyle, isyanla baş edemediği ve taviz vermek istemediği için istifa etmek durumunda kalmıştı⁵. Ne 1912 yılı Temmuz ayında hükümeti devralan Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın ne de Ekim ayında göreve gelen Kamil Paşa Hükümeti'nin isyancılarla uzlaşma girişimleri sonuç vermişti. Arnavutlar devletin içinde bulunduğu krizi bağımsızlık için fırsata dönüştürmekte kararlı görünüyordu. Yaşanan bu gelişmeler nedeniyle, İngiliz *Guardian* gazetesinin sözleriyle belirtmek gerekirse Arnavutluk "*İsyan, haydutluk ve kan davası*" gibi sıfatlarla anılmaya başlanmıştı⁶.

1 Bu makalede yer alan kaynaklar ve bilgilerin bir kısmı, yazarın 2018 yılında yayınlanmış "Doğu Ege Adaları: Doğu Akdeniz'de İtalya-Yunan Rekabeti ve Osmanlı Devleti, 1911-1914" başlıklı kitap çalışmasının üçüncü bölümünde kullanılmıştır.

2 Arnavutlar 19. yüzyıl boyunca, 1834-1835, 1843-1844, 1847, 1878-1881 ve 1897 yıllarında Osmanlı Devleti'ne karşı isyan girişiminde bulundular. 20. yüzyılın başında ise 1902 ve 1906 yıllarında isyan ettiler. 1878-1881 yılları arasındaki özerklik talepleri konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Stavro Skendi, "Beginnings of Albanian Nationalist and Autonomous Trends: The Albanian League, 1878-1881", *The American Slavic and East European Review*, Apr., 1953, Vol. 12, No. 2 (Apr.,1953), s. 219-232.

3 Mark Mazower, *The Balkans: A Short History*, A Modern Library Chronicles Book, New York, 2000, s.104.

4 BD/9/1, Barclay to Grey, No.469, Belgrade, 30 March 1911. 1911 yılındaki ayaklanmaya ilişkin İngiliz arşiv belgeleri önemli bilgiler sunmaktadır. BD/9/1, "The Albanian Rising, March 30-October 21, 1911", Chapter LXXV, s.449-512.

5 Albert Mousset, *L'Albanie devant l'Europe (1912-1929)*, Librairie Delagrave, Paris, 1930, s.9.

6 "The New State: Albanian Independence Proclaimed", *The Manchester Guardian*, 29 November 1912; "A Nation to be Made: The Case for Albanian Autonomy", *The Manchester Guardian*, 29 November 1912.

Birinci Balkan Savaşı Arnavutluk'un bağımsızlığına giden süreçte dönüm noktası olmuştur. Savaşı fırsat bilen isyancı liderler, 28 Kasım 1912'de eski Osmanlı parlamenti İsmail Kemal Bey liderliğinde Avlonya'da toplanarak Arnavutluk'un bağımsızlığını ilan etmişti. Aralık ayı başında ise İsmail Kemal Bey başkanlığında geçici bir hükümet oluşturulmuştu⁷. Yeni hükümet Arnavutluk'un bağımsızlığının toprak bütünlüğü ve tarafsızlık ilkesi üzerine inşa edilmek istendiği ilan ederek Balkan Savaşı'na dâhil olmayacağını beyan etmişti. Osmanlı Devleti Arnavutluk'a özerklik verilmesine razı olurken, Büyük Güçler (İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya) de bağımsızlık taleplerine sıcak bakmıştı⁸.

Bölgede Osmanlı egemenliğinin fiilen son bulduğu bu gelişmeler sonrasında, savaşta tarafsızlığını açıkça beyan etmesine rağmen Arnavutluk'un yayılcı komşuları Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan tarafından işgali, meseleyi hızla Osmanlı-Arnavutluk kimliğinden uzaklaştırmış ve meselenin Balkan meselesinin bir parçası olmasına yol açmıştır. Osmanlı egemenliği altındaki Arnavutluk şu dört vilayetten oluşuyordu: Kosova, İşkodra, Manastır ve Yanya. Dönemi koşulları göz önüne alındığında yeni bağımsızlığını kazanan birçok Balkan devletinin düşlediği üzere Arnavutluk'taki isyancılar da bu dört eyaletin birleştirilerek Büyük Arnavutluk'u yaratmak amacındaydı ancak işgallerin neticesindeki paylaşımlar buna izin vermemişti. Balkan İttifakı

7 BOA. HR.SYS. 2068-4; BOA. HR.SYS. 2088-23; BOA. HR.SYS. 2085-14. Bu çalışma Arnavutluk isyanları ve bağımsızlığa giden süreç hakkında ayrıntılı ve yeni bir bilgi ortaya koymayı amaçlamıyor. Bu bölümde imkân dâhilinde basit ve özet bir şekilde ele alınmaya çalışılan bu karmaşık konunun daha kapsamlı değerlendirmesi için şu çalışmalara bakılabilir. *The Memoirs of Ismail Kemal Bey*, Edi. Sommerville Story, London, Constable and Company Ltd, London, 1920, s.321-397; W. H. Crawford Price, *age*, s.29-66; Stavro Skendi, *The Albanian National Awakening 1878-1912*, Princeton University Press, Princeton, 1967, s.335-463; Bilgin Çelik, *İttihatçılar ve Arnavutlar II. Meşrutiyet Döneminde Arnavut Ulusçuluğu ve Arnavutluk Sorunu*, Büke Kitapları, İstanbul, 2004, s.446-492; Hüseyin Kazım Kadri, *Balkanlar'dan Hicaza İmparatorluğun Tasfiyesi*, Pınar Yayınları, İstanbul, 1992, s.97-121; Nicholas J. Cassavetes, *The Question of Northern Epirus at the Peace Conference*, Oxford University Press, New York, 1919, s.2-8; Basil Kondis, *Greece and Albania: 1908-1914*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, New York Üniversitesi, New York, 1975, s.56-109; James N. Tallon, *The Failure of Ottomanism: The Albanian Rebellions of 1909-1912*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Chicago, Chicago, 2012, s.80-126; Emile Joseph Dillon, "The Albanian Tangle", *Fortnightly Review*, London, New Series, DLXXI (1 July 1914), s.1-28; C. H. G. "Greek Claims in Southern Albania", *The World Today*, Vol. 2, No. 10 (Oct., 1946), s.488-494; Charles Woods, "Albania and Albanians", *The Geographical Review*, V.5, No.4, April 1918, s.257-273. Fahri Maden, "Arnavutluk'un Bağımsızlık Süreci (1877-1913)", *Avrasya Etüdlere*, 38/2011-1, s.155-196; Mithat Aydın, "Arnavutluk'un Osmanlı Devleti'nden Kopuşu Sorunu (1912-1913)", *Belgi Dergisi*, C.2, S.17, Kış 2019/I, s. 1094-112. Bağımsızlığa giden süreçte Arnavut-Yunan ilişkileri konusunda bkz. Christina Pitouli-Kitsou, *Oi Ellinoalvakes Sheseis kai To Voreioipeirotiko Zitima Kata tin Periodo 1907-1914*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atina Üniversitesi, 1997, s.85-191. Avlonyalı Ekrem Bey, *Osmanlı Arnavutluk'undan Anılar (1885-1912)*, Çev: Atilla Dirim, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

8 "The Albanian Problem: The Attitude of the Triple Alliance", *The Times of India*, 20 December 1912.; "The Rights of the Albanians: Russian Support", *The Manchester Guardian*, 29 November 1912.; "Albanian Independence", *The Scotsman*, 11 December 1912.

sırasında yapılan paylaşıma göre Sırp-Karadağ birlikleri Arnavutluk'un doğusu ve kuzeyini, Yunanistan stratejik ve ekonomik açıdan Arnavutluk'un güneyini ya da Yunanistan'ın deyimiyile Kuzey Epir'i işgal etmişti⁹.

İşgallere ilişkin gelişmelerin Arnavutluk ve Yunanistan arasında sınırlı kalmaması, paylaşımın kendi denetimlerinde olması gerektiği görüşünde olan Büyük Güçler'in, özellikle de Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın denkleme dâhil olması ve barış görüşmelerinde Yunanistan'ın bölgedeki işgallerini sonlandırması ısrarı, meselenin karmaşık bir hal almasına ve uluslararası krize dönüşmesine neden olmuştu¹⁰. Arnavutluk'a ilişkin çıkar çatışmalarının temelinde Adriyatik yatıyordu¹¹. Avusturya-Macaristan Sırbistan'ın, İtalya ise Yunanistan'ın Güney Arnavutluk üzerinden Adriyatik'e açılarak bölgedeki çıkarlarını tehdit etmesini istemiyordu.

Her iki devlet de bunun gerçekleşmesi durumunda Sırbistan'la işbirliği yaparak Yunanistan'ın Korfu Kanalı'nın her iki yakasına, dolayısıyla Adriyatik Denizi ile İyonya Denizi'ni bağlayan Otranto Boğazı'na hâkim olarak Adriyatik'i tekeline alabileceğine (*monopolisé*) inanıyordu¹². İtalya özelinde değerlendirmek

- 9 Yunan birlikleri Güney Arnavutluk'taki Saranda, Himara, Delvine, Permedi, Ergiri ve Görice adlarındaki altı bölgeyi işgal etmişti. Yunanistan, bu süreçte ayrıca Avlonya'nın karşısında yer alan ve stratejik açıdan önemli bir konuma sahip olan Sazan Adası'nı da ele geçirmişti. Cimon P. Diamantopoulos, "Greece's National Aims. Their Historical and Ethnological Background", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Mar., 1944, Vol. 232, A Challenge to Peacemakers (Mar., 1944), s.114; N.J. Cassavates, "A Wrong Settlement Endangering the Peace of Balkans", *Advocate of Peace through Justice*, December, 1921, Vol. 83, No. 12 (December, 1921), s. 426-428.
- 10 Grey, *Twenty-Five Years, 1892-1916*, Cilt I, Frederick A. Stokes Company, New York, 1925, s.255; George B. Leon, "Greece and the Albanian Question at the Outbreak of the First World War", *Balkan Studies*, 11/1, 1970, s.61-62.
- 11 Gerçekten de bu bölgeye ilişkin çıkar çatışmaları oldukça karmaşıktı. Bir taraftan Avusturya-Macaristan ve İtalya ortak bir şekilde Yunanistan ve Sırbistan'ın bölgede egemen olmasına engel olmaya çalışırken, diğer taraftan bu iki devlet bölge konusunda kendi aralarında ciddi bir uzlaşmazlık ve rekabet yaşıyordu. Öte yandan Yunanistan bir taraftan "müttefiki" Sırbistan'ın Adriyatik'e açılma siyasetine destek verirken, diğer taraftan kendi çıkarlarına aykırı olacağı düşüncesiyle gizlice bunun gerçekleşmesini önlemeye çalışıyordu. İki ülke arasındaki bu rekabet konusunda Nabi Bey'in 1914 yılı Ocak ayı başında Babiâli'ye gönderdiği rapor için bkz. BOA, HR.SYS, 2071/23; "Adriyatik Coast Question: Greek Co-operation with Montenegro and Servia", *The Scotsman*, 19 November 1912; Jacob Gould Schurman, *The Balkan Wars 1912-1913*, The Floating Press, New Zealand, 2008, s.75. Üstelik çıkar çatışmaları yalnızca bu devletler arasında değildi. Bağımsızlık ilanı sonrasında Arnavut isyancılar arasında da hangi blokla iş birliği yapılması konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştı. Kimi Arnavut liderler, Almanya ve İtalya lehinde bir tutum benimserken bazıları da Antant bloğuna yakın duruyordu. Basil Kondis, "The Northern Epirus Question during the First World War", *Balkan Studies*, 30 (1989), s.334.
- 12 İtalya'nın, Ege Adaları meselesinde de öne sürdüğü üzere, Korfu'ya ilişkin önemli kaygılarından biri de kaçakçılık faaliyetleriydi. İşgal edildikten sonra Güney Arnavutluk Yunanistan tarafından silahlandırılmıştı ve Kayzer'in anlarında belirttiğine göre Valona üzerinden Arnavutluk'a yapılan silah kaçakçılığını kontrol eden İtalya, bu durumdan rahatsızlık duyduğu için bölgedeki Yunan egemenliğini sonlandırmaya çalışmıştı. Helen Katsiadakis, "The Balkan Wars Experience: Understanding the Enemy", in *War in the Balkans: Conflict and Diplomacy before World War I*, (Ed. James Pettifer and Tom Buchanan), IB Tauris, London&New York, 2016, s.233-234.

gerekirse, Adriyatik'i bir İtalyan gölü hâline dönüştürme çabası içerisindeki İtalya bu durumda Yunanistan'ın İngiltere ve Fransa'nın desteğiyle bölgede büyük bir deniz gücüne dönüşebileceğinden endişe ediyordu¹³. Bu nedenle yapılan tartışmalarda İtalya, Yunanistan'ın Güney Arnavutluk'u işgali altında bulundurarak Adriyatik'teki dengeyi, Ege Adaları'na hâkim olmaya çalışarak ise Osmanlı Devleti'nin Batı Anadolu kıyılarını tehdit ettiğini öne sürüyor¹⁴, bir anlamda her iki bölgede birden egemenlik kurmasına kesinlikle izin vermeyeceğini dile getiriyor ve Yunanistan'ın bölgedeki varlığının kesinlikle sonlandırılması gerektiğini öne sürüyordu.

Öte yandan Yunanistan da çoğunluğunu Rumların oluşturduğunu iddia ettiği bölgenin topraklarına dâhil edilmesi, Arnavutluk Krallığı'na bırakılması halinde Avrupa'nın yeni bir *Alsas-Loren* kriziyle karşılaşması mümkündür¹⁵. Yunanistan'ın bu yaklaşımı İtalya nezdinde kabul edilmiyordu. Örneğin, Büyükelçiler Konferansı'nda bu konuda görüş beyan eden İtalya'nın Londra'daki Büyükelçisi Guglielmo Imperiali'ye göre, Yunanistan'ın etnik temelli iddiası kabul edilemezdi; kaldı ki ileri sürüldüğü üzere bölge nüfus yoğunluğu bakımından Rumların çoğunlukta olduğu bir yer de değildi. Yunanistan, Güney Arnavutluk'ta sorumluluk alacaksa, İtalya da Oniki Ada'da için benzerini talep etme hakkını saklı tutmalıydı. İtilaf bloğu İtalya'nın hem işgali altında bulundurduğu adalardan çekilmesini hem de bölgenin Yunanistan'a bırakılmasını istemekle tutarlı bir siyaset izlemiyordu. Eğer İtilaf Devletleri tutarlı olmak istiyorsa Yunanistan'ın Güney Arnavutluk'taki işgallerine ses çıkarmadığı gibi, Sırp ve Karadağlıların Arnavutluk'un kuzeydeki hak iddialarına ve işgal girişimlerine de tepkisiz kalmalıydı. İtalya, büyük; Yunanistan ise küçük bir devlettir. İki ülkenin çıkarları çatıştığında diğer Büyük Güçler'in yapması gereken müttefikini, yani İtalya'yı destekleyerek küçük devletler üzerindeki üstünlük uyumunu devam ettirmek olmalıydı¹⁶. İtalya ve Yunanistan arasındaki kriz öylesine derinleşmişti ki, Avrupa basınında meseleye ilişkin kaleme alınan yazılar, Güney Arnavutluk sınırı meselesinin

13 İtalya bu konuda öylesine hassastı ki, henüz işgallerin başında Yunanistan'ın sıklıkla uyarma ihtiyacı hissetmişti. Giolitti Hükümeti, bölgenin işgalinden hemen sonra Atina'ya gönderdiği bir telgrafta şu ifadeleri yer vermişti: "İtalya Arnavutluk'un güneyinde büyük çıkarları vardır; bu nedenle Yunanistan'ın bölgeye ilişkin planları konusunda kesin olarak bilgilendirilmek istemektedir. Yunanistan işgallerini ne kadar genişletmek niyetindedir". Kostas Kerofilas, *Eleftherios Venizelos: His Life and Work*, (Çev. Betrice Bartstow), John Murray, London, 1915, s.154; Kondis, *a.g.t.*, s.154-155.

14 BOA, HR.SYS, 2916/37.

15 Kondis, *a.g.t.*, s.170; *The Kaiser's Memoirs: Wilhelm II, Emperor of Germany 1888-1918*, Harper & Brothers, New York and London, 1922, s.141-142; Cassavetes, *age*, s.88-89. Elbette her iki devlet de Arnavutluk'un bağımsızlığı ile değil stratejik konumuyla ilgileniyordu. İtalyan devlet adamı ve dönemin Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni, 1904'te Parlamentoda yaptığı bir konuşmada bu konuda şunları söylemişti: "Arnavutluk'un kendisi büyük bir öneme sahip değildir. Bölgenin asıl değeri sahip olduğu sahilleri ve limanlarıdır. Bu yerlere sahip olmak İtalya ya da Avusturya'ya Adriyatik'te tartışmasız üstünlük sağlayacaktır". Edward Capps, *Greece, Albania and Northern Epirus*, Argonaut, Chicago, 1963, s.12.

16 Bosworth, *a.g.e.*, 114-115.

gelecekte iki ülke arasında bir savaşa yol açma ihtimaline dikkat çekmeye başlamıştı¹⁷.

Sadece İtalya ve Yunanistan değil, aynı zamanda Avusturya-Macaristan ve Sırbistan arasındaki uzlaşmazlığın çözümü de mümkün görünmüyordu. İki ülke arasındaki bu sorun öylesine ciddi bir boyut kazanmıştı ki, İngiliz Dışişleri Bakanı ve barış görüşmelerindeki en etkili siyasi isimlerden biri olan Edward Grey'in anılarında aktardığına göre, iki ülke arasında bir savaş ihtimali konuşmaya başlanmıştı. Grey'e göre eğer Sırbistan ve Avusturya bu mesele nedeniyle çatışmaya girecek olursa, Rusya Sırbistan'ı desteklemek zorunda kalacak ve böylece bir Avrupa savaşı kaçınılmaz olacaktı. İşte bu kaygı nedeniyle İngiltere, taraflar arasındaki görüş ayrılıklarının giderilmesi için uluslararası bir toplantı yapılması kararı almıştı¹⁸. Grey, anılarında konferansın toplanma gerekçesini şu şekilde açıklamaktadır:

“Ülkeler arasındaki görüş ayrılıklarının ve çatışma tehlikesinin merkezindeki yer Arnavutluk'tu. Bölgede Osmanlı idaresi savaşıla son bulurken Balkan İttifakı büyük bir zafer heyecanı içerisindeydi. Sırbistan ticari gerekçelerle Adriyatik'e açılmak istiyor, Karadağ'la birlikte savaş ganimeti olarak Arnavutluk'un bir kısmının kendilerine bırakılmasını talep ediyordu. Avusturya, Arnavutluk'taki Osmanlı egemenliği sonlandırılacaksa Sırbistan'a hiçbir şekilde toprak bırakılmaması gerektiği görüşündeydi. Diğer taraftan kendi zaferini kazanan Sırbistan bu konuda Avusturya ile çatışmaya girmekten kaçınmayacak gibi görünüyordu. Eğer bu gerçekleşirse ve eğer Rusya Sırbistan'ı desteklemeye karar verirse Avrupa'da bir savaş kaçınılmaz olacaktır. Bu tehlikeyi önceden engellemek ve bir facianın önüne geçmek için Büyük Güçler arasında bir konferans gerçekleştirilmesi önerisinde bulundum”¹⁹.

Bu teklifin uygun görüldüğü Grey'in başkanlığında 17 Aralık 1912'de toplanan Büyükelçiler Konferansı'ndan da anlaşılmaktadır. Ancak bu konferans taraflar arasındaki görüş ayrılıklarını gidermek yerine daha da derinleştirmiştir. Büyükelçiler, görüşmelerin hemen başında, 20 Aralık'ta Arnavutluk'un Osmanlı egemenliğinde ve Büyük Güçlerin garantörlüğünde özerk olmasında görüş birliğine varmışlarsa da toplantı sonunda adeta iki diplomatik kampa ayrılmışlardı²⁰. Üçlü İttifak, Büyük Arnavutluk projesini destekleyip Sırp ve Yunan işgallerinin sonlandırılmasını talep ederken, Üçlü İtilaf, Arnavutluk'un önemli bir kısmının Balkan İttifakı, özellikle de Sırbistan ve Yunanistan arasında paylaşılması, bu bağlamda Güney Arnavutluk'un Yunanistan'a bırakılması

17 BOA, HR.SYS, 2915/109.

18 Bu meseleye Büyük Güçlerin ortak bir şekilde karar vermesi özellikle Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın isteğiydi. Örneğin İtalyan Dışişleri Bakanı Marquis San Giuliano'nun da 1912 yılı Aralık ayında basına yaptığı açıklamada Arnavutluk'ta barış ve huzurun ancak bölgede çıkarları olan tüm Büyük Güçlerin uzlaşmasıyla tesis edilebileceğine dikkat çekmişti. “The Albanian Problem: The Attitude of the Triple Alliance”, *The Times of India*, 20 December 1912.

19 Grey, Cilt I, s.255-256.

20 BD/9/2, Grey to Cartwright, No.403, FO, 20 December 1912; BD/9/2, Grey to Cartwright, No.391, FO, 17 December 1912.

gerektiğini öne sürmüştü. Bu görüşmelerde Avusturya'nın ısrarı üzerine Sırbistan'ın Adriyatik'e açılmasının önüne geçilmesi ve bu devlete yalnızca bazı ticari haklar verilmesi konusunda prensip anlaşmasına varılmış, fakat Güney Arnavutluk'un statüsü konusunda görüş birliğine ulaşılamamıştı²¹.

Güney Arnavutluk'un statüsü meselesi Balkan İttifakı ve Osmanlı Devleti arasındaki görüşmelerde de çözüme kavuşturulamamıştı. Osmanlı Devleti, 30 Mayıs 1913'te imzalanan ve Birinci Balkan Savaşı'nı sonlandıran Londra Barış Antlaşması ile Midye-Enez hattının batısında bulunan tüm Avrupa topraklarından Balkan ittifakı lehine vazgeçerken, her iki taraf da Arnavutluk'a ait meselelerde nihai kararın Büyük Güçler tarafından verilmesine de razı gelmişti²². Avusturya-Macaristan ve İtalya açısından bakıldığında Londra Antlaşması Adriyatik'e ilişkin Sırbistan "tehdidini" resmi olarak bertaraf ederken, Yunan tehdidini sonlandıramamıştı.

Londra Antlaşması sonrasında Büyük Güçler Arnavutluk'un statüsü ve sınırlarının tayini girişimlerine hız kazandırmış, Büyükelçiler Konferansı yoluyla yapılan görüşmeler neticesinde 29 Temmuz 1913'te Arnavutluk'un Büyük Güçlerin garantörlüğü altında bağımsız ve tarafsız bir prenslik olması yönünde karar alınmıştı. Büyük Güçlerin ortak belirleyeceği Prens, altı ay içerisinde Arnavutluk'un başına geçecekti. Bu sonuç, Arnavutların isyan ederken hayal ettiği bir bağımsızlık değildi. Fransız tarihçi Georges Castellan'ın da yerinde tespitiyle, ortaya çıkan sonuç sınırlı bir bağımsızlık (*une indépendance limitée*)²³ olmuştu. Ancak Arnavutluk Büyük Güçlere aksi bir sonucu kabul ettirebilecek gücü olmadığından bu konuda sessiz kalmak durumundaydı.

1. Arnavutluk Sınırına İlişkin Tartışmalar

Neticede, Arnavutluk sınırlarına ilişkin genel bir uzlaşmaya varılarak Avusturya-Macaristan ve Sırbistan arasındaki gerginlik önemli ölçüde azaltılırken, Güney Arnavutluk sınırı meselesine çözüm bulunamadığından Büyük Güçler arasındaki tartışmalar devam etmiş, özellikle İtalya ile Yunanistan arasındaki gerginliğin tırmanmasına yol açmıştı²⁴. Bölgenin Yunan egemenliğine bırakılması konusunda Venizelos Hükümeti'nin uygulamaya

21 Prince Lichnowsky, *Heading for Abyss: Reminiscences*, Payson&Clarke Ltd, New York, 1928, s.24; 52.

22 Londra Antlaşması'na giden süreçte İtalya'nın Güney Arnavutluk-Doğu Ege Adaları pazarlığını gündeme getirmesiyle iki ülke arasında bir uzlaşma ihtimali ortaya çıkmışsa da yapılan görüşmelerden bir sonuç elde edilememiştir. 8 Mayıs 1913'te İtalyan Dışişleri Bakanı Marquis Antonino di San Giuliano, Yunanistan'ın bölgedeki hak iddialarından vazgeçmesi hâlinde İtalya'nın Doğu Ege Adaları'nın, özellikle de Sakız ve Midilli'nin Yunanistan'a bırakılması konusunda zorluk çıkarmayacağı güvencesi vermiş ancak Venizelos bunu kabul etmemiştir. Şimşir, Cilt I, s.615-617.

23 Georges Castellan, *Histoire de l'Albanie et des Albanais*, Editions Armeline, 2002.

24 Epir konusundaki İtalyan-Yunan rekabetini 1912-1918 yılları kapsamında genel hatlarıyla değerlendiren bir çalışma için bkz. İsmail, Ediz, "İtalya'nın Oniki Ada'yı İşgali ve Güney Arnavutluk Sorunu (1912-1918)", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:11, Sayı: 1, Yıl: 2016, s.35-59.

çalıştığı strateji, Rumları, Arnavutluk idaresine karşı isyan hâlinde tutmak, bölgedeki çatışma hâlinin son bulması için Rumların taleplerinin karşılanması gerektiği yönünde bir algı yaratmak ve ilhak talebinde bulunarak uluslararası bir kamuoyu oluşturmalarını sağlamak yönündeydi²⁵. Büyük Güçler ile yapılan temaslardaki amaç ise, nüfus çoğunluğunu ve Rumların yönetim tercihlerini gerekçe göstererek bölgenin Yunanistan sınırlarına dâhil edilmesini mümkün kılmaktı. Hatta bu amaçla Venizelos bölgede bir halk oylaması (*plébiscite*) yapılması tavsiyesinde dahi bulunmuştu. Yunanistan'ın iddiasına göre Rum nüfusun Arnavutluk idaresine bırakılması hâlinde kriz son bulmayacaktı²⁶.

İtalya, Yunanistan'ın bu yaklaşımına Arnavutluk yönetimini destekleyerek karşılık verince İtalyan-Yunan gerginliği tırmanmış, buna paralel olarak bölgedeki anarşi ortamı derinleşmişti.²⁷ Her iki ülke de bir diğerini bu gelişmenin sorumlusu olmakla itham etmişti. Hatta İtalya, bölgenin Arnavutluk Krallığı'na ait olduğu kabul etmek istemeyen Rum başkaldırılarının Yunanistan tarafından örgütlendiğini²⁸, Yunanistan ise İtalya'nın Arnavutluk'taki Yunan karşıtlığını desteklediğini ve Arnavutluk yönetimini Rum isyancılara karşı silahlandırdığını öne sürmüştü²⁹. Kriz öylesine ciddi bir boyuta ulaşmıştı ki, İtalyan Dışişleri Bakanı San Giuliano, 27 Ekim'de Venizelos Hükümeti'ne göndermiş olduğu notada şu sert ifadelere yer vermişti:

Eğer Yunan Hükümeti, Güney Arnavutluk'taki duruma yalnızca İtalya'nın muhalefet ettiğine inanıyorsa, bu konuda büyük bir yanılğı içerisindedir.

25 Bu siyaset zor bir süreç sonunda da olsa Girit'te başarılı olmuştu. 1908-1913 yılları arasında Yunanistan tarafından da ajite edilen Girit meselesi Büyük Güçler'i öylesine rahatsız etmişti ki, Osmanlı Devleti, Doğu Ege Adaları'nı geri almak istediğinde Büyük Güçler'in itiraz noktalarından birisi, yeni Girit meseleleriyle karşılaşmamak yönünde olmuştu. Venizelos, bu yola başvurarak muhtemelen Büyük Güçler'in Güney Arnavutluk konusunda da benzer bir siyaset izleyebileceğini düşünmüş ya da umut etmişti.

26 BD/9/2, Grey to Elliot, No.1027, FO, 4 June 1913.

27 René Puaux, *Distihismeni Voreios İpeiros (Odiporiko 1913-Apeleftherosi-Autonomia)*, Met. A. Ah. Lazarou, Ekdoseis Troxalia, Athina, 1990, s.212-213.

28 GPEK/36/1, Bassewitz an den AA, Nr.13903, Athen den 21 August 1913; BD/9/1, Elliot to Grey, No.205, Athens, 10 December 1913.

29 Yunan *Karoi*, 8 Kasım 1913 tarihli haberinde, İtalyan basınının Arnavutları Yunanlara karşı kışkırtmaya çalıştığını öne sürmüştü. "O Italikos tipos parotrinei tous Alvanous na eksoplisthoun kata ton Ellinon", *Kairoi*, 8 Dekemvriou 1913. Bölgedeki kargaşa ortamından ve Rum isyancıların faaliyetlerinden en çok etkilenen Müslümanlardı. İtalya'nın iddiasına göre Rumlar Müslümanlara yönelik kötü muamelede bulunuyor ve onları göç etmeye zorluyordu. Bu süreçte Makedonya, özellikle de Epir'deki Müslümanlara yönelik baskılara İngiliz gazetelerinde de yer veriliyordu (Bu konudaki haberler için bkz. BOA, HR.SYS, 202/43). Bu süreçte Osmanlı Devleti'nin en önemli kaygılarından biri de anlaşma sonrasında bölgeyi terk etmek isteyen Rumların Yunanistan yerine Anadolu'ya göç etmesi ihtimaliydi. *Tanin*, 3 Mayıs 1914'te kaleme aldığı "Sırbistan'daki Müslümanlar, Epir'deki Rumlar" başlıklı yazısında, bölgedeki isyan ve anarşinin bir benzerinin bu göçler nedeniyle Osmanlı ülkesinde yaşanabileceğini öne sürüyordu. "Sırbistan'daki Müslümanlar, Epir'deki Rumlar," *Tanin*, 3 Mayıs 1914.

“Londra’nın sınır konusundaki kararı revize edilemez. Bu konuda atılacak adım ciddi karışıklıklara yol açabilir. Bu bölgede yaşayan halkın samimi isteği olsa dahi uygulamaya konulması düşünülemez.

Kısa bir süre önce Sırbistan’daki örneğinin de açık bir şekilde ortaya koyduğu üzere bu konuda Avrupa barışının ulvi çıkarları diğer tüm hususların üzerinde tutulmalıdır.

Görice’deki gösterilerin Yunan komiteler tarafından provoke edildiğine yönelik en küçük bir şüphe dahi bulunmamaktadır.

Yunanistan bu konuda İtalya, Avusturya-Macaristan, Romanya ve Arnavutluk ile uzlaşmaya varılmasının Slavizmin yayılmasını önleme konusunda kendi çıkarına olduğu gerçeğini anlamalıdır”³⁰.

İtalya ile yaşanan krizde Yunanistan için dezavantajlı olan bir başka durumu ise Üçlü İttifak’ın diğer iki üyesi Almanya ve Avusturya-Macaristan’ın Arnavutluk Krallığı’na ve İtalya’ya olan desteğini sürdürüyor olmasıydı. Venizelos Hükümeti’nin özellikle Almanya ile gerçekleştirdiği temaslar istenen sonucu vermemişti. Almanya, bölgedeki Rumların yoğun bir şekilde Yunan ajitasyona maruz kaldığı ve barışın temini için bölgedeki işgallerin sonlandırılması gerektiği görüşündeydi³¹. Kayzer, Eylül ayında Berlin’de Yunan Kralı Konstantinos’la yaptığı görüşmede Yunanistan’ın gelecekte Üçlü İttifak safında yer almak istemesi hâlinde, öncelikle bu ittifakın iki üyesi İtalya ve Avusturya ile ilişkilerini onarmasını ve Güney Arnavutluk’tan mutlaka vazgeçilmesi gerektiğini söylemiş ve Almanya’nın siyasetini şu şekilde açıklamıştı:

“Almanya, Avusturya, İtalya ve Yunanistan arasındaki çıkar çatışmalarında elbette müttefiklerinin yanında saf tutacaktır. Kaldı ki Arnavutluk’ta statükonun inşası Yunanistan’ın da çıkarıdır. Eğer Sırbistan Adriyatik’e kadar uzanan eski Osmanlı topraklarına hâkim olursa, Yunanistan kuzeyde bu devletin kuşatmasına ve yoğun Slav baskısına maruz kalabilir. Bu nedenle Arnavutluk tampon devleti kesinlikle Yunanistan’ın çıkarına olacaktır. Millet prensibi, özellikle de Büyük Güçler tarafından tek karar verici etken olarak belirlenmediği sürece hiçbir yerde katı bir şekilde uygulanamaz. Eğer bu prensip uygulanacak olursa Avusturya-Macaristan’ın tümüyle tasfiye olması Almanya’nın ise topraklarının bir kısmından vazgeçmesi gerekiyordu. Balkanlar’ın yeniden organizasyonunda dahi millet prensibi kesin olarak uygulanamaz. Yunanistan, ele geçirdiği yeni topraklarda Bulgar nüfusuna sahip olacağı gibi, bazı Rumların da diasporada yaşamasına izin vermelidir”³².

30 DDF/3/8, Pichon aux Representants Diplomatiques de France a Londres, Berlin, Rome, Vienne, Constantinople, Saint Petersburg, Athenes, No. 387, Paris, 27 Octobre 1913. Osmanlı Devleti’nin Atina’daki Büyükelçisi Nabi Bey de bu süreçte Babiâli’ye gönderdiği raporlarda, San Giuliano’nun Venizelos Hükümeti’nin Güney Arnavutluk konusunda Avusturya ve İtalya’nın uyarı ve tavsiyelerini dikkate almadığından şikâyet ettiğine dikkat çekiyordu. BOA, HR.SYS, 2070/72; BOA, HR.SFR 04, 279/80.

31 GPEK/36/2, Zimmermann an den Quadt, Nr.14208, Berlin den 18. Dezember 1913.

32 GPEK/36/1, Jagow an den Bassewitz, No.13923, Berlin, den 11 September 1913.

Almanya yalnızca Venizelos'un nüfus iddiasına değil, genel olarak uyguladığı dış politikaya karşı da tepkiliydi. Almanya'daki hâkim görüş Yunanistan'ın sınırlarını genişletme konusunda deyim yerindeyse açgözlü davrandığı yönündeydi. Bu nedenle Venizelos Hükümeti ile gerçekleştirilen diplomatik temaslarda Yunanistan'ın saldırgan bir dış politika izlemek yerine önceliğini yeni egemenlik altına aldığı yerlerde hâkimiyetini güçlendirmeye vermesi gerektiği dile getiriliyordu. Örneğin, Alman Dışişleri Bakanı Gottlieb von Jagow, Almanya'nın Atina'daki Maslahatgüzarı Rudolf von Bassewitz'e Yunanistan'ın Balkan Savaşları sırasında egemenlik altına aldığı Selanik ve Kavala konusunda Venizelos Hükümeti'ne iletilmek üzere şu notu yazmıştı:

*"Yunanistan gibi yeni ortaya çıkan devletlerin arzularının bir kerede gerçekleşmesi mümkün değildir. Roma bir günde kurulmadı. Selanik ve Kavala'nın egemenlik altında tutularak devletin gücünün arttırılması yaklaşımına ciddi bir önem atfedilmeliydi. Hiç kuşkusuz, özellikle Kavala, bir Alsas-Loren olarak kalacak gibi görünmektedir. Bulgaristan bu kaybı kolay şekilde atlatamayacaktır ve bunu telafi etmek için Yunanistan'dan intikam almaktan başka bir gündemi olmadığı da açıktır. Kuzeyde kara bulutlar toplanmaya devam ederken Yunanistan kendisini yeni dostluklarla teminat altında almak mecburiyetindedir"*³³.

Üçlü İttifak krizin başından beridir Yunan aleyhtarı bir siyaset benimsediği için Almanya'nın bu yaklaşımı Venizelos Hükümet için sürpriz olmamıştı. Ancak desteğine en çok güvenilen İngiltere'nin benzer bir tutum takınması Yunanistan'da tepkiyle karşılanmıştı. Birinci Balkan Savaşı'ndan sonraki süreçte İngiltere, İtalya'nın Adriyatik'te etkili olma girişimlerine engel olmak amacıyla Güney Arnavutluk'un Yunanistan'ın egemenliği altında kalması siyaseti izlemiş ve barış görüşmelerinde Yunan tezlerine destek vermişti. Bununla birlikte İtalya'nın Ege'de işgali altında bulundurduğu Oniki Ada'dan çekilmeye yanaşmaması ve bölgedeki İngiliz çıkarlarına tehdit oluşturması İngiltere'yi bu konuda bir karar vermeye zorlamıştı. İngiltere, Güney Arnavutluk'taki Yunan işgallerinin sonlandırılması karşılığında İtalya'yı Oniki Ada'dan uzaklaştırma formülünü hayata geçirmek istiyordu, bu yüzden Yunanistan'ın istenilen tavizi vermesi gerektiğini düşünüyordu. Ayrıca Almanya gibi İngiltere de Yunanistan her daim her istediğini elde edemeyeceğini bilmesi ve bu konuda Büyük Güçlerin tavsiyesine uymayı öğrenmesi gerektiği görüşündeydi. Güney Arnavutluk sınırı konusunda Büyük Güçler arasında yapılan tartışmaların İtalyan *Tribuna* gazetesine sızdırılmasından sonra Venizelos İngiltere'yi protesto etmiş, bunun

33 GPEK/36/1, Jagow an den Bassewitz, No.13923, Berlin, den 11 September 1913. Kavala, Birinci Balkan Savaşı sonrasında oldukça tartışmalı bir sürecin sonunda Yunanistan'a bırakılmış, Bulgaristan bu bölgede hak iddia etmeye devam ederken, Büyük Güçler nezdinde bu meseleyi çözüme kavuşturulabilmiş değildi. Büyük Güçler, Bükreş Antlaşması'nda herhangi bir değişiklik yapılmaması konusunda genel bir uzlaşma hâlinde olsalar da Rusya, Avusturya ve İtalya bu bölgenin Bulgaristan'a bırakılması konusundaki girişimlerini sürdürüyordu. Son bölümde ayrıntılı şekilde açıklanacağı üzere İttifak ve İtilaf bloğu Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Bulgaristan'ı kazanmak uğruna Yunanistan'dan bu bölgeyi terk etmesini isteyecekti.

üzerine Grey, İngiltere'nin Berlin'deki Maslahatgüzarı Lord Granville yazdığı raporunda şunları ifade etmişti:

“Görünüşe göre Alman İmparatoru Yunan Kralı üzerinde büyük etkiye sahiptir. Yunanistan'a Güney Arnavutluk sınırları konusunda Büyük Güçler'in kararını sorgulama ya da tartışmaya açmanın hiç de akıllıca bir eylem olmadığı anlatılmalıdır... Yunanistan istediği her şeyi alamaz. Eğer Kavala'yı egemenlik altında tutmak istiyorsa Güney Arnavutluk konusunda zorluk çıkarmamalıdır. Yunanistan aksi bir yönde siyaset izlerse, Kavala'nın Bulgaristan'a bırakılması gerektiğini savunan Rusya, Avusturya ve İtalya yalnızca Kavala konusunda değil, aynı zamanda Ege Adaları konusunda da Yunanistan'a zorluk çıkaracaktır. Bükreş Antlaşması'nda değişiklik yapılmaması ve gerekiyorsa ve Büyük Güçler bu konuda bir adım atma konusunda çekimser olsa da eğer Yunanistan Arnavutluk'un güney sınırlarına dâhil olan yerleri boşaltmayı reddederse Avusturya ve İtalya'yı güç kullanma konusunda provoke etme riskiyle karşı karşıya kalacaktır”³⁴.

Balkan savaşları sonrasında Yunanistan'ın üstesinden gelmek zorunda olduğu tek dış politika meselesi Güney Arnavutluk sınırı değildi. 1912'de yalnızca Osmanlı Devleti ile sınır komşusu olan Yunanistan, Balkan Savaşları neticesinde Bulgaristan, Sırbistan ve Arnavutluk ile de sınır olmuştu³⁵ ve Sırbistan haricindeki bütün devletlerle uzlaşmazlık halindeydi. Arnavutluk'la yaşanan Güney sınırı meselesi yanında Osmanlı Devleti ile Ege Adaları meselesi ve Bulgaristan'la Makedonya, özellikle de Kavala meselesi dış politikada Yunanistan'ı son derece hassas kılıyordu. Sözü edilen ilk iki meselede nihai karar Büyük Güçlerin insafına bırakılmıştı. Bükreş Antlaşması'na rağmen bu sorunlar nedeniyle Yunanistan, Osmanlı Devleti, Bulgaristan, Arnavutluk ve bu sorunlara doğrudan dâhil olup Yunan aleyhtarı bir yaklaşım sergileyen Üçlü İttifak'la ilişkilerini normalleştiremiyor, deyim yerindeyse kendisini güvence hissetmiyordu. Adalar meselesi nedeniyle Osmanlı Devleti ile yaşanan gerginlik tırmanmaya devam ediyor, Atina Antlaşması'na rağmen bir türlü normalleştirilemeyen ikili ilişkiler savaşa doğru eviriliyordu. İtalya, Yunanistan'ın egemenlik altına almak istediği Sakız ve Midilli konusunda Osmanlı Devleti'ni destekliyor, 1912'de imzalanan Uşi Antlaşması'ndaki taahhüdüne rağmen Oniki Ada'dan çekilmeye yanaşmadığı gibi Güney Arnavutluk'taki işgallerini sonlandırmaması hâlinde Yunanistan'ı savaşa tehdit ediyordu³⁶.

Venizelos Hükümeti, ne Güney Arnavutluk meselesi nedeniyle İtalya, ne de Ege Adaları meselesi nedeniyle Osmanlı Devleti ile savaşamazdı. Yunanistan'ın İtalya ile olan gerginliğinin savaşa evrilmesi ihtimali, Büyük Güçler arasındaki güç dengesi göz önüne alındığında yüksek bir ihtimal olarak görülmüyordu. Ancak Ege Adaları'nı, en azından Sakız ve Midilli'yi

34 BD/10/1, Grey to Lord Granville, No.1234, FO, 13 August 1913.

35 Iokeim G. Iokeim, *Ioannis Metaksas, I Anadiki poreia tou apo ti stratiotiki sti politiki drasi (1871-1922)*, Met. Katia Shiza-Lomari, Ekdoseis Papadima, Athina, 2005, s.204.

36 Richard Bosworth, *Italy and the Approach of the First World War*, s.114-115.

hiçbir koşulda Yunanistan'a bırakmayacağını, gerekirse bu mesele yüzünden savaştan çekinmeyeceğini açık şekilde beyan eden Osmanlı Devleti ile yeni bir savaş yaşanması içten bile değildi. Bu ikinci ihtimalin gerçekleşmesi, Yunanistan için büyük bir felaketle sonuçlanabilirdi. Çünkü savaş yalnızca Osmanlı Devleti ile sınırlı kalmayabilir, Balkan Savaşları'ndan büyük bir düş kırıklığı ile ayrılan ve kazançlı çıkma ihtimali yüksek yeni bir savaşın planlarını yapmakta olan Bulgaristan tarafından açılacak yeni bir cepheye de sıçrayabilirdi. Bu durumda yalnızca Ege Adaları değil, Balkanlarda elde edilen "kazanımlar" da tehlikeye girebilirdi³⁷. İşte bu ihtimaller Venizelos Hükümeti'ni bir tercih yapmaya mecbur kıldı: Güney Arnavutluk'tan vazgeçilmesi, buna karşın Ege Adaları'nın her ne pahasına olursa olsun Yunan egemenliği altına alınması. Venizelos, aldığı bu karardan hareketle İngiliz Dışişleri Bakanı Grey ile yaptığı görüşmelerde Doğu Ege Adaları'nın Yunanistan'a bırakılarak Osmanlı Devleti'nin Sakız ve Midilli konusundaki taleplerinin reddedilmesi ve İtalya'nın Oniki Ada'dan uzaklaştırılması halinde Yunanistan'ın Güney Arnavutluk'taki işgallerini sonlandırmaya hazır olduğunu dile getirdi³⁸.

Yukarıda da söz edildiği üzere bu yaklaşım İngiltere'nin de çıkarınaydı ve bu nedenle de kabul gördü. Grey, 12 Aralık 1913'te Büyük Güçler için kaleme aldığı notasında Arnavutluk'taki işgallerin sonlandırılması karşılığında Gökçeada, Bozcaada ve Meis haricindeki Yunan işgali altındaki adaların Yunanistan'a bırakılmasını önerdi³⁹. Bu arada Büyükelçiler Konferansı sırasında oluşturulmasına karar verilen ve sorumluluğu Arnavutluk devleti teşkilatlanmasını tamamlayıncaya kadar ülkeyi idare etmek olan *Uluslararası Kontrol Komisyonu* (UKK) 15 Ekim 1913'te başlatmış olduğu sınır tayini çalışmalarını Aralık ayında tamamlamış ve Büyük Güçler'e bir rapor sunmuştu. Hem Grey'in önerisi hem de söz konusu rapor dikkate alınarak yapılan tartışmaların ardından 17 Aralık 1913'te Büyük Güçler arasında Floransa da bir protokol imzalanmıştı. Bağımsız Arnavutluk'un sınırlarının resmi olarak tayin edildiği bu protokole göre, Büyük Güçler Arnavutluk'taki Sırp ve Karadağ işgalleriyle birlikte Güney Arnavutluk'taki Yunan işgallerinin sonlandırılmasına karar veriyor, bölgenin Arnavutluk sınırlarına dâhil edilmesini kabul ediyordu⁴⁰.

37 Richard F. Hamilton-Holger H. Herwing, *Decisions for War, 1914-1917*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, s.169; Richard Cooper Hall, "Bulgaria in the First World War", *The Historian*, Vol. 73, No. 2 (Summer 2011), s. 301; Üstelik Yunanistan'ın yeni bir savaşı kaldıracak bütçesi de yoktu. Yunanistan Balkan Savaşları sonrasında tarihinin en büyük dış borcuna sahipti: 500.000.000 frank. Kostas Kostis, *Ta Kakomathimena paidia tis Istorias: I Diamorfosi tou Neollinikou Kratous 18os-21os Aionas*, Ekdoseis Pataki, Athina, 2015, s.567.

38 BD/10/1, No.89, Elliot to Grey, Athens, 10 December 1913; BD/10/1, Grey to Bertie, No.91, FO, 13 December 1913.

39 DDF/3/8, Delcassé a Doumergue, No.620, 12 Decembre 1913.

40 BOA, HR. SFR.04, 279-93; GPEK/36/2, Lichnowsky an den Hollweg, Nr.14209, London den 16. Dezember 1913; Constantine Anastasi Chekrezi, *Albania: Past and Present*, The MacMillan Company, New York, 1919, s. 112-121; Sınırlar konusunda yapılan tartışmalar için ayrıca bkz. Uejd Dedaj, *Bağımsızlık Sonrası Arnavutluk*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, 60-82.

Bundan sonraki süreçte beklenti, Arnavutluk-Yunan sınırı tartışmalarının ve Avrupa'daki kırılğan dengeleri tehdit eden Büyük Güçler arasındaki görüş ayrılıklarının son bulmasıydı. Bu beklentinin iyimser olduğunun anlaşılması uzun sürmemiş Güney Arnavutluk sınırına ilişkin uzlaşmazlıklar ve tartışmalar şiddetini artırarak devam etmişti. Bunun ardında yatan temel neden Yunanistan'ın tutumuydu. Normal koşullarda, Floransa Protokolü uyarınca Yunan birliklerinin derhal bölgeyi tahliye etmeye başlaması gerekiyordu. Ancak Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın ısrarına rağmen Venizelos Hükümeti bu konuda herhangi bir adım atmaya yanaşmamış, hatta erteleyici bir tutum takınmıştı. Peki neden?

Venizelos'un bu stratejiye yönelmesinin ardında yatan iki neden vardı. Birincisi bölgedeki kaotik atmosferin devamını sağlayarak bölgenin gelecekte Yunan topraklarına katılması ihtimalini tümüyle kaybetmemektir. Bu uzun vadeli bir siyasetti ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'ın, Büyük Güçlerin izniyle bölgeyi yeniden işgali ve 1919'da toplanan Paris Barış Konferansı'nda Venizelos'un bölgenin Yunan sınırlarına dahil olması gerektiği yönündeki tezleri göz önüne alındığında başarılı da olmuştu. Kısa vadeli olan ve Venizelos Hükümeti'nin içerisinde bulunduğu darboğazdan çıkması için bir anlamda elzem olan yaklaşım ise Venizelos'un, Güney Arnavutluk'taki Yunan işgallerinin sonlandırılması ve Adalar konusunda Büyük Güçler'den almaya çalıştığı kimi güvencelerle ilişkilendirme çabasıydı. Balkan Savaşları'nı sonlandıran Londra ve Bükreş Antlaşmaları ve Osmanlı Devleti ile yapılan Atina Antlaşması'na rağmen Birinci Balkan Savaşı sırasında işgal edilen adaların hala egemenlik altına alınamamış olması, her ne kadar yapılan pazarlıklar neticesinde bu adaların Yunanistan'a bırakılacağı yönünde taahhütler alınmışsa da Venizelos hala ciddi bir güvensizlik içerisindeydi. Venizelos Hükümeti'nin amacı, Adalar meselesinin Yunanistan lehine çözümlendiğinden emin olduktan, Büyük Güçler'i Osmanlı Devleti'nin karara saygı duymasını sağlayacak bir yaptırıma ikna ettikten sonra bölgeyi tahliye etmektir⁴¹. Bir diğer deyişle Büyük Güçler'in

41 Bu, Venizelos'un teklifi gündeme getirdikten sonraki süreçte sıklıkla başta İngiltere olmak üzere tüm Büyük Güçler'e hatırlattığı bir konuydu. Örneğin, Venizelos 10 Aralık'ta İngiltere'nin Atina'daki Büyükelçisi Francis Elliot ile yaptığı görüşmede Epirli Rumların Arnavutluk yönetimine dâhil edilme çabasının isyanla karşılık bulacağını, Yunanistan'ın Rumları silahlandırmadığını ancak buna engel de olmadığını ifade etmişti. Venizelos, ayrıca Adalar ve Epir meselesinin eş zamanlı olarak çözüme kavuşturulmasının hayati olduğuna vurgu yapmış, Epir'den verilecek taviz karşılığında Adalar konusunda istenilen çözümün mümkün olmaması hâlinde Yunanistan'daki siyasi pozisyonunun oldukça kırılğan bir sürece girebileceği uyarısında bulunmuştu. Venizelos'tan gelen bu talep üzerine Grey, 12 Aralık notasından bir gün sonra, Büyük Güçler'e gönderdiği yeni bir notada Venizelos Hükümeti'nin bu hassasiyetlerine dikkat çekmişti. Venizelos'un DDF/3/8, "Note de L'Ambassade de Grande-Bretagne", No.621, Paris, 13 December 1913; BD/9/1, Elliot to Grey, No.89, Athens, 10 December 1913. 25 Aralık'ta ise Almanya'nın Yunanistan'daki Büyükelçisi Albert von Quadt, Berlin'e gönderdiği raporunda Venizelos'un Epir'in boşaltılmasının ve bölgedeki gerginliğin son bulmasının Sakız ve Midilli konusunda Yunanistan lehine bir karar çıkmasıyla mümkün olabileceği yaklaşımında olduğundan söz ediyordu. GPEK/36/2, Quadt an den AA, Nr.14216, Athen den 25. Dezember 1913.

“Avrupa Uyumu” için hayati gördükleri bir meseleyi Adalar meselesinde koz olarak kullanmaktı. Grey-Venizelos uzlaşmasının ardından Büyük Güçlere sunulan 12 Aralık notasının basına yansması üzerine Osmanlı Devleti’nin Sakız ve Midilli’yi Yunanistan’a bırakacak karara hiçbir şekilde razı gelmeyeceğini açıkça beyan etmesi Venizelos’u endişelendirmişti. Bu nedenle Venizelos İtalya’nın Oniki Ada meselesinde yaptığı gibi, Yunanistan da farklı gerekçeler öne sürerek bölgenin tahliyesini ötelemeye çalışmış, Arnavutluk yönetimi ve Rumlar arasındaki gerginliği sonlandıracak adım atmaya da yanaşmamıştı.

Öte yandan Yunan yayılcı dış politikasının en önemli yerlerinden biri olan Güney Arnavutluk’tan vazgeçilmesine rağmen Ege Adaları’na hâkim olunamayabileceği kaygısı Venizelos’u iç siyasette güç duruma düşürebilir, hatta onu Başbakanlık koltuğundan edebilirdi. Venizelos Hükümeti bu konudaki tutumu nedeniyle muhalefet, basın, hatta Kral Konstantinos’un sert eleştirilerine maruz kalıyordu. Bu nedenle Venizelos temkinli ve koşullu bir yaklaşım benimsemeyi tercih etmişti. Örneğin, Venizelos 10 Aralık’ta İngiltere’nin Atina’daki Büyükelçisi Francis Elliot ile yaptığı görüşmede, Eliot Epir’li Rumlara olan desteğin çekilmesini talep ettiğinde, açıkça bunun daha fazla devam etmemesinin Yunanistan’ın bazı taleplerinin karşılanmasıyla mümkün olabileceğini dile getirmişti. Görüşme sonrasında Eliot’un Grey’e gönderdiği raporda aktardığına göre aşağıdan ve yukarıdan büyük güçlülere göğüs germek mecburiyetinde olduğunu öne süren Venizelos, aksi bir sonuçta istifa etmek durumunda kalabileceği uyarısında bulunmuştu⁴².

Venizelos’un bu yaklaşımı, Büyük Güçler, özellikle de Üçlü İttifak nezdinde büyük tepki toplamıştı. Üçlü İttifak doğru bir tespitle Venizelos’un çekilmeyi mümkün olduğunca ertelemeye çalıştığına, hatta isyancıları organize hâlde tutmaya ve mücadelelerine devam etmeleri yönünde öğütlemeye ve gizlice silahlandırmaya devam ettiği görüşündeydi. Bu kanaatten hareketle, İtalya ve Almanya, Ocak ayı boyunca İngiltere’ye yaptığı başvurularda Yunanistan’ın bölgeyi tahliye etme hazırlığına girişmek yerine özellikle Avlonya ve Delvine’deki Rum yetkililer vasıtasıyla direnişçileri silahlandığını, buna karşın Müslümanların ellerindeki silahlara el koyduğunu dile getirmiş, Floransa’da varılan uzlaşmanın hayata geçirilmesi konusunda Yunanistan’a gereken baskının yapılması talebinde bulunmuştu⁴³. Yunanistan yeni şartlar gündeme getirerek işi yokuşa sürmek yerine bir an önce bölgeden çekilmeliydi⁴⁴.

Venizelos’un böyle bir garanti talep etmesinin nedenlerinden biri de muhalefet ve basında sert bir dille eleştiriliyor olmasıydı. Kral yanlısı gazeteler Venizelos’u Kuzey Epir’den vazgeçmekle itham ediyor, hatta bu konuda İtalya’ya kesin güvenceler verdiğinden söz ediyor, dahası bölgede yaşayan Rumların özgürlük ve bağımsızlık hareketlerini engellemeye çalışarak Yunan Megali İdea’sına ihanet ettiğini öne sürüyordu. “Oudeis tha empodisi tin epirotikin aminan”, *Nea Ellas*, 19 Ianouariou 1914.

42 BD/10/1, Elliot to Grey, No.90, Athens, 10 December 1913.

43 BD/10/1, Grey to Elliot, No.110, FO, 21 January 1914.

44 DDF/3/10, Doumergue a Cambon, Paris, 26 Mars 1914; “I apantisis ton Dinameon kai to pirotehnima tou neou poleμου”, *Skrip*, 25 Apriliou 1914.

Almanya 14 Ocak 1914'te, İngiltere'nin 12 Aralık 1913'teki notasına karşılık, Büyük Güçlere sunduğu notada bu konudaki kararlılığını şu sözlerle dile getirmişti:

“Almanya, işgal edilen Gökçeada, Bozcaada ve Meis dışındaki Ege Adaları'nın, Yunan askeri birliklerinin 18 Ocak'a kadar Arnavutluk'a bırakılan topraklar ve Sason adasından tahliye edilmesi ve Güney Arnavutluk'ta Büyük Güçler tarafından kurulan düzene yönelik direnişe son verileceğinin Yunan Hükümeti'nde taahhüt edilmesi koşuluyla Yunanistan'a bırakılmasına razı gelmektedir. Söz konusu bu koşul yerine getirilinceye kadar bu adalar Yunanistan'a bırakılmayacaktır. Almanya, İngiltere tarafından adalar konusunda ve Yunanistan'ın Müslüman azınlıkları koruması yönündeki güvence taleplerini kabul etmektedir. Sir Edward Grey'in Oniki Ada konusundaki teklifine gelince, İtalyan Hükümeti bu adaları Osmanlı Devleti'ne iade etmeye hazır olduğu yönünde ortaya koymuş olduğu bildiriye sadık olmakla birlikte iade koşulları ve tarihinin Lozan Antlaşması uyarınca gerçekleştirilmesi gerektiğini görüşündedir. Alman ve Avusturya-Macaristan Hükümeti bu konuda İtalya ile aynı görüştedir”⁴⁵.

Kuşkusuz Yunan birliklerinin birkaç gün içerisinde bölgeden çekilmesi mümkün değildi. Yunanistan ve Büyük Güçler arasında yapılan görüşmeler sonunda Yunan birliklerinin 1 Mart'ta çekilmeye başlaması ve çekilmenin 31 Mart'ta tamamlanması konusunda uzlaşmaya varıldı⁴⁶. Büyük Güçler, 13 Şubat 1914'te Adalar ve Arnavutluk meselesine ilişkin kararlarını açıklamış ve bu karar ve daha önceden taahhüt edilen çekilme kararı 21 Şubat'ta Venizelos Hükümeti tarafından onaylanmıştı. Bir kez daha Büyük Güçler'in beklentisi Yunan birliklerinin taahhüt edilen tarihte tümüyle bölgeden çekilmiş olmasıydı.

2. Epir İsyanı ve Bu İsyanın Büyük Güçler ile Yunanistan Arasındaki İlişkilere Etkisi

Ancak bir kez daha gelişmeler beklendiği gibi olmadı. Yunanistan'ın Büyük Güçlerin kararını kabul eden notasından sadece bir hafta sonra 28 Şubat 1914'te Güney Arnavutluk'ta yaşanan “beklenmedik” bir gelişme, yeniden en başa dönülmesine ve Büyük Güçler ile Yunanistan arasındaki hassas dengenin bozulmasına neden olmuştu. Yaşanan gelişme Rumların 1909'da Yunanistan'da kısa süren Dimitrios Rallis Hükümeti'nde Dışişleri Bakanlığı yapmış Georgios Christakis Zografos önderliğinde Ergiri'de Arnavutluk yönetimine karşı silahlı eylem başlatmış olmasıydı⁴⁷. İsyanın gerçekleştiği gün Zografos, Uluslararası

45 GPEK/36/2, “Aide-memoire”, Nr. 14253, Londres, le 14 janvier 1914; BD/10/1, “Memorandum communicated by Herr von Schubert”, No. 203, London, 14 January 1914.

46 GPEK/36/2, Zimmermann an den Tschirschky, No.14279, Berlin, den 7. Februar 1914.

47 Aslında 1913 yılı sonundan itibaren bölgede sürekli isyan girişimleri, bu nedenle de çatışmalar yaşanıyordu. Büyük Güçler isyan girişimlerinin yalnızca Arnavutluk idaresini tanımak istemeyen Rumlar tarafından değil, aynı zamanda Arnavutluk'un bağımsızlığını tanınmasına karşı Osmanlı cephesinden de gelebileceği şüphesini taşıyordu. Öyle ki

Kontrol Komisyonu'nun dikkatine sunduğu bildiriye, kendisi için "Geçici Epir Hükümeti Başkanı" sıfatını kullanıyor; ilanı, 17 Şubat'ta Ergiri'de Yunanistan tarafından işgal edilen tüm bölgelerin temsilcilerinin gerçekleştirdiği toplantıda alınan karara dayandırıyor; Arnavutluk'a ait jandarma kuvvetlerinden bölgelerine yönelik herhangi bir ihlali karşısında silahlı savunmaya geçeceklerini dile getiriyordu⁴⁸. İsyancılar kısa bir süre içerisinde, Yunan birliklerinin de yardımıyla Ergiri, Görice, Permedi, Tepedelenli gibi önemli bölgeleri egemenlik altına almayı başarırken, Arnavutluk'un Güney'inde tam bir savaş hâli ortaya çıkmıştı. Bu başarının da verdiği özgüvenle kendisini *Kuzey Epir Otonomi Hareketi* olarak adlandıran hareket, daha da ileri giderek 1 Mart'ta özerklik ilanında bulunmuştu⁴⁹.

Bu hareket ayrıca oluşturduğu *de facto* hükümet aracılığıyla amacının Güney Arnavutluk'un Yunanistan'a ilhak edildiğini ilan etmiş, Yunanistan'a yaptığı başvuruda ise Güney Arnavutluk milletvekillerinin Yunan Parlamentosu'na kabul edilmesini istemişti⁵⁰. Almanya'nın Roma'daki Büyükelçisi Hans von Flotow'un aktardığına göre Zografos, ayrıca Yunan birliklerinin çekilmesinin ertelenmesini, Epir için özel bir vali atanmasını ve bölgede yalnızca Epirililerden oluşan bir Jandarma birliğinin kurulmasına izin verilmesini uzlaşma için ön koşul olarak talep etmişti⁵¹.

Gelişmeler Venizelos Hükümeti'ni Büyük Güçler karşısında güç durumda bırakmıştı. Hükümet, bölgeye askeri birlikler göndererek isyanı bastırmaya çalışmış ve Yunanistan'ın isyanla ilgisinin olmadığını öne sürmüştü de ikna edici olamamıştı⁵². Büyük Güçler, son gelişmelere kadar Yunanistan'ın bölgeyi öngörülen ve taahhüt edilen tarihte tahliye edebileceği umut etmesine rağmen, isyanın patlak vermesi özellikle Üçlü İttifak cephesinde büyük bir

Viyana'da yayınlanan *Neue Freie Presse* gazetesi 12 Ocak 1914'te kaleme aldığı "Balkanlarda Karanlık Gelişmeler" başlıklı yazısında bu konuya dikkat çekmişti. Bu yazı daha sonra Fransızca'ya tercüme edilerek Babiali'ye gönderilmişti. BOA, HR.SYS, 2071-8. Çalışmanın Almanca tam metni için bkz. "Dunkle Vorgänge aus dem Balkan", *Neue Freie Presse*, 12 Januar 1914. Fransız *Le Journal*'a göre isyanın en önemli nedenlerinden biri bölgede yaşayan Rumların aylardır Büyük Güçler'e yaptıkları başvurularda mallarına, okullarına, ve kiliselerine yönelik garanti taleplerine Büyük Güçler'in kulak tıkamış olmasıydı. "La Revolte de L'Épire: La résistance s'organise", *Le Journal*, 3 Mars 1914.

48 BD/10/1, Lamb to Grey, No.119, Valona, 28 February 1914.

49 Bu hareket ve Arnavutluk idaresinin tepkisi konusunda bkz. Xhoana Faja, "Wilhem Wied and the Movement of Northern Epirus: The Protocol of Corfu", *Mediterranean Journal of Social Sciences*, V:4 No:10, Rome, October 2013, s.715-721. Prens Wied'in tahta çıkış süreci ve bu süreçte uyguladığı görüşmede şu sözleri dile getirmişti: "The Prince of Wied, October 1913 to July 1914", Chapter LXXXIV-II, s.55-129.

50 "I Apofasis ton Epiroton kai ai protheseis tis Evropis, *Embros*, 4 Martiou 1914; Leften Stavros Stavrianos, *The Balkans Since 1453*, Rinehart & Company, New York, 1958, s.541; Dakin, *age*, s.470; Kondis, *a.g.t.*, s197-198.

51 GPEK/36/2, Flotow an den Hollweg, Nr.14302, Rom, den 4. Marz 1914.

52 BD/10/1, Grey to Elliot, No.120, FO, March 2, 1914. Venizelos, 5 Mart'ta Elliot ile gerçekleştirdiği görüşmede şu sözleri dile getirmişti: "Eğer bölgedeki Rumların Arnavutluk'a karşı desteksiz bir şekilde kendilerini savunabileceklerine yönelik en küçük bir umudum dahi olsa, bunu yapmalarına izin verirdim". BD/10/1, Elliot to Grey, No.122, Athens, March 5, 1914.

öfkeye yol açmıştı⁵³. Üçlü İttifak yapılan açıklamalara itibar etmeyip meseleye ilişkin görüşünü bir çırpıda kestirip atmıştı. İsyanın perde gerisinde Venizelos vardı. İsyan sonrasında alınan önlemler samimi değildi, bölgeye gönderilen savaş gemileri ve yapılan tutuklamalar taktikseldi ve isyancılara destek kesilmemişti⁵⁴. Bu yargıdan hareketle, 2 Mart 1914'te Yunanistan'a oldukça sert bir dille yazılmış bir nota gönderilmiş; bu notada isyanın desteklenmediğine ve desteklenmeyeceğine yönelik tatmin edici güvenceler ve tahliye için önceden belirlenen 31 Mart 1914 tarihinin aşılmaması uyarısında bulunulmuştu⁵⁵. Aksi durumda, Avusturya-Macaristan bölgeye askeri birlik gönderme tehdidinde bulunurken⁵⁶, İtalya taahhüt edilen tarihte Epir'in boşaltılmamasını savaş nedeni sayacağını beyan ediyor ve benzer bir gelişmenin Oniki Ada'da yaşanmayacağı güvencesi talep ediyordu⁵⁷.

Arnavutluk yönetimi de benzer görüşteydi ve onlara göre bağımsızlık ilanı, son birkaç aylık süreçte Venizelos ve Zografos arasında gerçekleştirilen sistematik görüşmeler sonucunda ortaya çıkmış planlı bir eylemdi⁵⁸. İngiltere'nin Arnavutluk'taki *Uluslararası Kontrol Komisyonu* görevlisi Harry Harling Lamb'ın iddiasına göre Zografos isyan gününe kadar Venizelos ile görüşmelerde bulunmuştu. Lamb, 28 Şubat'ta Grey'e gönderdiği raporda isyanın Yunanistan destekli olduğu yönündeki fikrini şu şekilde temellendirmişti:

Yunan işgalinde bulunan Korfu ve Ergiri'deki Yunan yetkililerin bilgisi ve müsamahası olmadan, bu tedbirlerin alınmasının mümkün olmadığı açıktır. Aynı zamanda kişisel olarak Sayın Zografos'un yakın geçmişte Korfu'yu sıklıkla ziyaret ettiği ve burada Yunanistan'ın Uluslararası Komisyon ile bölgenin tahliyesinin nasıl gerçekleştirileceği konusunda uzlaşmaya varılması için atadığı Vali Varatassi ile

53 "Albanien in Erwartung eines Herrschers", *Neue Freie Presse*, 1 März, 1914.

54 Alman Dışişleri Bakanı Jagow'a göre Venizelos bazı önlemler almışsa da uzun bir süre Epir'deki harekete sempati duyduğu ve etkili tedbirler almakta fazlasıyla gecikmiş olduğu bir gerçekti. Yunanistan, nihayetinde Epir'den çekilmekte kararlı görünüyordu ancak amacı bunu imkân ölçüsünde geciktirmek ve pazarlık unsuru olarak kullanmaktı. GPEK/36/2, Tschirschky an den Hollweg, No.14298, Berlin, den 27. Februar 1914; GPEK/36/2, Jagow an den Quadt, Nr. 14304, Berlin, den 9. März 1914.

55 BOA, HR.SYS, 2918/131; GPEK/36/2, Jagow an den Quadt, Nr. 14304, Berlin, den 9. März 1914; GPEK/36/2, Jagow an den Lichnowsky, No.14308, Berlin, den 9. März 1914; GPEK/36/2, Jagow an den Lichnowsky, Nr. 14309, Berlin, den 10. März 1914; GPEK/36/2, Quadt an das AA, Nr. 14310, Athen, den 10. März 1914; GPEK/36/2, Tschirschky and den Jagow, Nr.14319, Wien, den 10. März 1914.

56 GPEK/36/2, Jagow an den Lichnowsky, Nr.14318, Berlin, den 15. März 1914.

57 İtalya, Yunanistan'ın Epir'deki Rumları kışkırtmaya devam etmesi hâlinde, Oniki Ada meselesinin bir Türk-İtalyan meselesi olduğu tezine geri dönebileceği tehdidinde bulunmuştu. Nisan ayında ise İtalya Yunanistan'ın bölgedeki işgallerini bir an önce sonlandırmasını istemiş, Yunan birliklerinin Otranto Boğazı'nın Doğu yakasını kontrol altına alacak herhangi bir eylemde bulunması durumunda İtalyan Hükümeti'nin bunu bir savaş nedeni sayacağını belirtmişti. Kaldis, *age*, s.1136. İtalya'nın Epir'e yönelik politikası hakkında genel bir tarihsel değerlendirme için bkz. Ioannis S. Papafloratos, "The Italian Policy in Epirus (1861-1918)", *Balkan Studies* 50 (2015), s.159-175.

58 GPEK/36/2, Fürst Wilhelm von Albanien an Kaiser Wilhelm II, Nr.14332, Durazzo, den 30. März 1914.

gizli görüşmelerde bulunduğu bilgisine de sahibim... Bu gelişmeler, Venizelos'un siz ekselansları tarafından şahsıma aktarılan sözlerine ayrı bir önem katmaktadır. Gelinek noktada Yunan Hükümeti'nin, işgal bölgelerinde oluşturulan güçlerin "Arnavutlara karşı desteksiz bir şekilde varlığını devam ettirme" yeterliliğine sahip olduğu ve bu güçlerin "denemelerine izin verme" sonucuna varmış olduğu anlaşılmaktadır...⁵⁹.

Peki gerçekten de iddia edildiği üzere isyanın arkasındaki isim Venizelos muydu? İsyancı liderlerden ve isyan sonrası kurulan sözde hükümetin milletvekillerinden, Konstantinos H. Skenderis'in anılarında öne sürdüğüne göre Venizelos'un isyanla bir ilgisi yoktu⁶⁰. Ona göre isyan ve ardından gelen özerklik ilanı, bölgedeki Rumların iradesiyle gerçekleşmişti. Zografos, Güney Arnavutluk'un Adalar meselesine ilişkin pazarlık unsuru yapılmasından rahatsızlık duyduğundan ve Rumların kaderine terk edildiği algısına kapıldığından bu yola başvurmuştu ve aslında amacı Yunanistan ve Büyük Güçler'in dikkatini çekmekti⁶¹.

Güney Arnavutluk'un işgalinden sonraki süreçte bölgedeki Rumların faaliyetleri ve Venizelos Hükümeti ile olan ilişkileri göz önüne alındığında Skenderis'in bu iddiasında haklılık payı olduğunu öne sürmek mümkündür. Rumların düzen karşıtı eylemleri Yunanistan tarafından sempatiyle karşılanıp desteklense de Venizelos siyasi pazarlıklarda kullanılmak üzere ne zaman ve nasıl harekete edileceğinin tümüyle kendi kontrolünde olmasını istemişti ancak bu konuda isyancı liderlerle görüş ayrılıkları yaşanmıştı. Örneğin, adalar konusunda Grey ile yapmış olduğu prensip anlaşması sonrasında Venizelos, bölgedeki isyan hâlinin durdurulması talimatı vermesine rağmen isyancı liderler buna karşı çıkıp direniş için Yunanistan'dan silah ve mühimmat talebinde bulunmuştu⁶². Kısacası bu örnekten ve Skenderis'in iddialarından anlaşılan şu

59 BD/10/1, Lamb to Grey, No.119, Valona, February 28, 1914.

60 AYE/1914/A5IG, Forestis pros YPEX, AP:4369, 1 Martiu 1914. Bağımsızlığın ilanına giden süreç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Konstantinos H., Skenderis, *O Voreioepirotikos agon 1914*, Athina, Ekdoseis Pelasgos, s.41-49; İsyancılar ve Arnavutluk yönetimi arasındaki çatışmalar konusunda bkz. Geniko Epiteleio Stratou, *O Voreioepirotikos Agonas*, Athina, Ekdosi Diefthinseos Istorias Stratou, 1997, s.373-377.

61 Genel olarak Avrupa'daki basın da isyanın Epir'de yaşayan Rumların iradesiyle gerçekleştirilen bir eylem olmadığı görüşündeydi. Özellikle İngiliz, Fransız ve Avusturya basınından birçok gazete haberine çalışmasında yer veren Skenderis'e göre kaleme alınan yazılar genel olarak bu isyanın arkasında kesinlikle birilerinin (muhtemelen Yunanistan ima ediliyor) olduğuna işaret ediyor, Venizelos'un bunu inkâr eden açıklamalarını ikna edici bulmuyordu. Skenderis, *a.g.e.*, s.49-51.

62 Forestis, bölgeden Atina'ya gönderdiği telgraflarda Rumların Arnavut yönetimine karşı direnişinin zayıflamaması için bu yardımların gizli yollarla devam etmesi ve Yunanistan'ın bölgedeki isyancıların eylemlerine tarafsız kalmaması gerektiğini savunuyordu. AYE/1914/A5IG, Forestis pros YPEX, AP:39, 15 Ianouariou 1914. Venizelos Hükümeti'nin isyana destek verip vermediği ya da isyancılara askeri destek sağlayıp sağlamadığı gerçekten de oldukça karmaşık bir konuydu. Yunan tarihçi Basil Kondis, *Arnavutluk ve Yunanistan, 1908-1914* başlıklı doktora tez çalışmasında bahsi geçen mesele hakkında şu görüşü öne sürmektedir: "Yunan Hükümeti 500 tüfek haricinde Epirililere silah vermemiştir... Aksine isyancıların eline geçmesine engel olmak için özel bir çaba sarf etmiştir". Kondis, *Greece and Albania: 1908-1914*, Doktora Tezi, New York Üniversitesi, New York, 1975, s.192.

ki, her ne kadar temelde amaç aynı olsa da bunun gerçekleştirilmesi konusunda merkez ve çevre arasında, ya da esas kararı hangi siyasi aktörün alması gerektiği konusunda yöntem konusunda ciddi uzlaşmazlıklar vardı.

Öyle ki Büyük Güçler'in kararı sonrasında iki taraf arasındaki görüş ayrılıkları daha da belirginleşmiş, Venizelos tarafından yalnız bırakıldıklarına inanan başta Zografos olmak üzere Rum liderler, Atina'dan bağımsız bir tutum izlemeye yoluna gitmeye başlamıştı. Rum liderlerin bu tutumunun da etkisiyle bölgede Yunanistan'ın otoritesi giderek azalmış, buna karşın milliyetçi duygular güçlenmiş ve isyan daha fazla taraftar toplamıştı. Yunanistan'ın bölgedeki temsilcisi Forestis'in Atina'ya gönderdiği raporlarda belirttiğine göre isyancı liderler yanında Arnavutluk'un çeşitli bölgelerinden gelen din adamları da Rumları tek bir amaç çerçevesinde birleştirmek için çaba sarf ediyor, bölgedeki durum giderek kontrol altına alınması güç bir hal alıyordu⁶³. Hatta Rumlar, 16 Haziran 1912'de Patmos'ta düzenlenen konferansın bir benzerini (*Panepirotiko Sinedrio*) düzenlemek ve özerklik ilanında bulunmak için Venizelos Hükümeti'nin onayını almaya çalışıyordu⁶⁴.

Venizelos, Büyük Güçler'in kararına saygı duyulmasının mecburiyetini öne sürerek bu talebe şiddetle karşı çıkmış, Rumları aceleci olmamaya ve itidale davet etmişti⁶⁵. Örneğin, isyanın başladığı gün, 28 Şubat 1914'te Yunan Dışişleri Bakanı Georgios Streit, Forestis'e gönderdiği bir telgrafta, acil olarak Zografos'la görüşülmesini, Yunanistan ve bölgedeki Rumların selameti açısından geri adım atılmasını ve sükûnetin sağlanmasını istemişti⁶⁶. Ancak bu talimat dikkate alınmadığı gibi Zografos eylemlerine devam etmişti. Forestis'in aktardığına göre Zografos, Büyük Güçler'in ve Yunanistan'ın kendilerini adalar uğruna feda edildiğinden ve Arnavutluk'un insafına terk edilerek güvencesiz bırakıldığından bahisle devrim harici bir seçenek kalmadığından söz ediyordu⁶⁷. Venizelos, Mart ayında parlamentoda yaptığı konuşmada özerklik konusunda hükümetin desteğini talep eden Zografos'la olan görüşmesini ve onu amacından vazgeçirme çabasını şu şekilde dile getirmişti:

63 AYE/1914/A5IG, Forestis pros YPEX, AP:7280, 28 Martiou 1914.

64 Patmos, Oniki Ada grubunda yer alan adalardan biridir. Patmos Konferansı'na, İtalya'nın Oniki Ada'yı işgalinden bir ay sonra her bir adadan birer temsilci katılmıştı ve bu konferansta İtalyan işgallerinin sonlandırılarak Oniki Ada'nın Yunanistan'a bağlanması talep edilmişti. Epir'deki isyan gibi bu gelişmenin de arkasında Yunanistan'ın olup olmadığı tartışmalıdır. BOA. HR.SYS.2910-135. "Ta gegonota tis Patmou", *Skrip*, 25 Iouniou 1912.

65 Örneğin, Şubat ayında Yunanistan'ın bölgedeki temsilcisi Forestis'e gönderdiği telgrafta Streit, Rumları böyle bir eyleme kalkışmamaları konusunda kesin bir dille uyarıyordu. AYE/1914/A5IG, Streit pros Geniki Dioikisi Epirou (Forestis), AP:1977, 7 Fevrouariou 1914.

66 AYE/1914/A5IG, Streit pros Varatassi, AP: 4323, 28 Fevrouariou 1914.

67 AYE/1914/A5IG, Forestis pros YPEX, AP: 4332, 28 Fevrouariou 1914; AYE/1914/A5IG, Forestis pros YPEX, AP: 4589, 3 Martiou 1914. Çekilmeye ilişkin Yunan basınının tepkisi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Giouli Kokkori, "Pos eide o Tipos tis Ephis to Vorioirotiko Zitima" ston Sillogiko Tomo I, *Aftonomia tis Voreiou Ipirou* 1914, *Eleftherotipia*, Athina, 2011, s. 89-116.

"Kuzey Epir'deki Rumların bağımsızlık ilanında bulduklarını öğrendiğimde, derhal hareketin lideri olan ve aynı zamanda şahsına yönelik büyük saygı duyduğum Zografos'la temas kurmak için harekete geçtim. Davet edilmediğim hâlde Streit'in evine gittim ve ikili arasındaki tartışmaya katıldım. Zografos'a hükümetin isyana destek olamayacağını belirttim ve ona şöyle bir soru yönelttim: Sayın Zografos, Yunan Hükümeti'nin hiçbir koşulda doğrudan ya da dolaylı olarak destek veremeyeceği bu mücadeleyi başarılı bir şekilde yürütebileceğinize ve taleplerinizin karşılanmasını sağlayabileceğinize inanıyor musunuz? Benim sesime kulak vermiyorsunuz. Yunan Hükümeti'nin destek olmadığı bir savaşın başarıya ulaşması mümkün değildir. Sonu başarısızlıkla sonuçlanacak bir maceraya girişmekle bölgede yaşayan Rumları felakete sürüklüyorsunuz. Zografos'u Atina'dan ayrılmadan hemen önce, bu son görüşmemizden birkaç gün sonra bir kez daha gördüm. Bu kez kendisi benim ziyaretime geldi. Zografos'a gelişmelerin akıbetini sorduğumda, Kuzey Epir'den gelen haberler doğrultusunda "mücadeleye devam" kararı alındığını söyledi. Oysa benim görüşüme göre Zografos kararını değiştirmeye çok yaklaştı, belli ki isyanın başarıya ulaşabileceğine yönelik kendisine gelen cesaret verici sözlerden etkilenmişti. Son söz olarak ona tavsiyemin Büyük Güçler'in kararına saygı duymak olması gerektiğini belirttim ve Yunan Hükümeti'nin Büyük Güçler'i dinlemek mecburiyetinde olduğuna vurgu yaptım"⁶⁸.

Venizelos'un Zografos'u önleme konusunda tüm imkânlarını seferber edip etmediği ve parlamentoda sarf ettiği bu sözlerinde samimi olup olmadığı tartışmalı olsa da, Rumların gürültü çıkararak bölgenin Yunanistan'a bağlanması yönündeki taleplerine hiçbir zaman net bir şekilde karşı durmamıştı. Ancak anlaşılan o ki Venizelos kendi açısından tutarlı ve haklı sayılabilecek şekilde Yunanistan'ın içinde bulunduğu siyasi koşullar ve Adaları egemenlik altına alabilmek için yerine getirmek durumunda olduğu uluslararası yükümlülükler nedeniyle bu isyana destek veren bir konumda görünmek istememişti.

Venizelos Hükümeti, isyan nedeniyle Büyük Güçler karşısında güç durumda kaldığından ilişkilerde kopuş yaşamamak ve özellikle de isyanın Adalar meselesini etkilemesinin önüne geçmek için elinden geleni yapmaya çalışmıştı. Özellikle Üçlü İttifak'ın Arnavutluk sınırı konusundaki sert tutumu ve uyarıları⁶⁹ hükümette bir panik yaşanmasına yol açmış, bu konuda bir yol haritası belirlemek amacıyla 8 Mart 1914'te Kral Konstantinos liderliğinde kabinede olağanüstü bir toplantı yapılmıştı. Almanya'nın Atina'daki Büyükelçisi Albert von Quadt'ın aktardığına göre bu toplantıda yapılan tartışmalarda Büyük Güçler'in Güney Arnavutluk'a askeri birlik gönderme kararı alması hâlinde bu birliklerin ağırlıklı olarak Avusturya ve İtalyan birlikleri olabileceği kaygısı öne çıkmış ve bunun kesinlikle önlenmesi kararı alınmıştı. Bu doğrultuda Venizelos, Büyük Güçler nezdinde gerçekleştirdiği temaslarda, ortak birlik gönderilmesi hâlinde bölgede isyancılar ve İtalyan-Avusturya birlikleri arasında çatışmalar

68 Vouli ton Ellinon, ITH' Vouleftiki Periodos, B' Sinodos, Praktikon tis Sinedriaseos AH', 20 Fevrouariou 1914, s.2-5; Agorefseis tou Ellinikou Koinovouliou 1909-1956, Periodos B', tom. C', Athinai, 1957, Ekdoseis Ethnikou Kirikos, Sinedriasis 20es Fevrouariou 1914, s.118.

69 BD/10/1, Elliot to Grey, No.123, Athens, 8 March 1914.

yaşanmasından endişe duyduğunu belirterek, kararın iptalini talep etmişti. Büyük Güçler nezdinde yapılan tartışmalarda ortak işgalinin krizi daha da derinleştireceği ve Arnavutluk'un iç işlerine müdahale olarak görüleceği görüşü ağır basmış ve söz konusu düşünce rafa kaldırılmıştı⁷⁰.

Venizelos Hükümeti, işgal tehdidini savuşturmayı başarmıştı ancak isyan karşısındaki tutumu nedeniyle muhalefetin sert eleştirilerine maruz kalmıştı. Hükümet, Rumları yüz üstü bırakmak, bağımsız bir dış politika izlememek, Büyük Güçler'in her dediğini harfiyen yerine getirmekle itham edilmişti. Venizelos, Parlatentonun 5 Mart 1914'teki oturumunda eski Başbakan Dimitrios Rallis'in "Karar, hükümetin kendi iradesiyle mi yoksa Büyük Güçler'in zorlamasıyla mı alındı?" sorusuna verdiği yanıtta, hükümetin kararını şu şekilde savunmuştu: "Londra Antlaşması'na göre Arnavutluk'ta ortaya çıkacak herhangi bir olumsuzluğa Büyük Güçler'in müdahale hakkı vardır. İşbu hak çerçevesinde Büyük Güçler bölgeye asker gönderme kararı alınmış, hükümet de bu kararın uygulanmasına yardımcı olmuştur". Bu konuşmasında ayrıca Yunanistan'ın Adalar meselesi konusunda kritik bir dönemden geçtiğini öne süren Venizelos, bu konuda tüm Büyük Güçler'in desteğinin alınmadığını hatırlatmış, özellikle İtalya ve Avusturya'nın ikna edilmesi için Epir'deki işgallerin sonlandırılması gerektiğini savunmuştu. Venizelos'a göre Yunanistan, Avusturya-Macaristan ile İtalya'yı aynı anda karşısında alabilecek güce sahip değildi ve İtalya'nın bölgeye müdahale ve savaş tehdidi ciddiye alınmalıydı⁷¹. Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Venizelos, Büyük Güçler'in Yunanistan, hem Güney Arnavutluk hem de Adalara sahip olamaz yaklaşımını muhalefete kabul ettirmeye çalışmıştır.

İsyan karşısında hükümetin tutumu muhalif Yunan basınında da sert bir şekilde eleştirilmişti. Örneğin *Embros*'a göre Venizelos, Güney Arnavutluk'a asker göndermekle Rumlara da ihanet etmişti⁷². Büyük Güçler, "Venizelos'u çoban, Yunan halkını ise koyun" zannediyor, Yunanistan'a her istediğini yaptırabileceğine inanıyor ve Venizelos ise Arnavutluk idaresi altında güvende olmayacaklarını açıkça beyan eden Rumlara hakkını savunmak yerine Büyük Güçler'in taleplerine boyun etmeyi tercih ediyordu. Rumlar, özerklik ilanında bulunarak var olduklarını tüm dünyaya ilan etmişler ve Arnavutluk içerisinde bir azınlık olarak yaşamak istemediklerini açıkça ortaya koymuşlardı ve onların bu haklı istekleri mazur görülmemeliydi. Bir zamanlar Girit'te Venizelos önderliğinde Osmanlı Devleti'ne isyan eden Rumlara izlediği yolu izlemeye çalışıyorlardı ve silahlı eylemleri ile amaçları yadırganmamalıydı. Geçmişte aynı amaç uğruna mücadele eden Venizelos, Rumlara çığlıklarına kulak tıkamak yerine onlara yardımcı olacak bir formül üzerinde çalışmalıydı. Kısacası *Embros*'a göre Güney Arnavutluk konusunda tek çözüm bağımsızlık olmalıydı⁷³.

70 GPEK/36/2, Quadt an das AA, Nr. 14303, Athen, den 8. März 1914.

71 "Defence of Greek Policy", *The Times*, 11 March 1914.

72 "To proton vima pros tin thisian", *Embros*, 1 Martiou 1914.

73 "Ta Dikaiomata ton Epiroton", *Embros*, 28 Fevrouariou 1914; "I apofasis ton Epiroton kai ai protheseis tis Evropis", *Embros*, 4 Martiou 1914.

Skrip'in iddiasına göre ise Venizelos Hükümeti, Güney Arnavutluk meselesi konusunda oldukça savruk bir dış politika izliyor, bölgede yaşayan Rumlara karşı samimi bir tutum takınmıyordu. Tek yaptığı milliyetçi bir takım sözler sarf edip, teatral bir tutum takınmaktı ve aslına ne yapılması gerektiği konusunda net hiçbir fikre sahip değildi. Venizelos bu mesele konusunda son derece melankolik ve tutarsız politikalar izliyordu. Bir taraftan Avrupa başkentlerine gerçekleştirdiği seyahatlerle meseleye çözüm bulmaya çalıştığı görüntüsü vermeye⁷⁴, aslında bu yola başvurarak işlediği "milli suç" örtbas ederek halk nezdindeki itibarını korumaya çalışıyor, diğer taraftan Rumların silahlarına el koyarak onları hayal kırıklığına uğrattıyordu. Venizelos Hükümeti'nin yapması gereken aldığı hatalı kararlardan bir önce vazgeçmek ve Rumların "kahramanca" yürüttükleri mücadelelerine destek vermek olmalıydı⁷⁵.

Hükümet, Güney Arnavutluk'ta yaşayan Rumlar tarafından da sert bir şekilde eleştirilmişti. Hükümetin isyan karşısındaki tutumu, Rumlar nezdinde büyük bir hayal kırıklığına yol açarken isyancı lider Zografos-Venizelos gerginliğinin tırmanmasıyla sonuçlanmıştı⁷⁶. Forestis, isyan sonrasında Atina'ya gönderdiği raporlarda kararın Rumlarda infiale yol açtığına, Zografos'un direnmeye devam etme niyetinde olduğuna ve Rum liderlerin bölgeye gönderilen Yunan askeri birliklerine itaat etmeyeceğine vurgu yapıyordu. Buna karşılık hükümet Zografos'a gönderdiği telgraflarda mücadele kararının Yunanistan'ı Büyük Güçler karşısında zora soktuğundan söz ediyor, gerek Büyük Güçler gerekse Arnavutluk ile ikili ilişkilerin bir an önce normalleştirilmesi için karara saygı duyulması talep ediliyordu. Buna karşın Zografos, bölgedeki savunma hatlarının sağlamlştırılncaya kadar geri çekilmenin ertelenmesi talebinde bulunuyor, Yunanistan'ın aksini savunması hâlinde bile bu kararında ısrar edeceğini dile getiriyordu⁷⁷. Görüleceği üzere isyan sonrasında da Atina ve Epir arasındaki yöntem tartışmasına ilişkin anlaşmazlık artarak devam etmişti. Netice itibariyle Yunanistan'ın dediği olmuştu; Zografos ve diğer isyancı liderler krizi daha fazla tırmandırmama kararı alarak hem Venizelos'un elini daha fazla zayıflatmayı bırakmış, hem de ona gerektiğinde isyanın yeniden başlayabileceğine ilişkin güçlü bir meşruiyet kazandırarak Büyük Güçlerle olan ilişkisinde avantaj yakalama fırsatı yaratmışlardı.

Büyük Güçler ve Yunanistan arasındaki ilişkilere dönmek gerekirse, Mart ayı başında bölgede çatışmaların önemli ölçüde azalmasıyla birlikte Büyük Güçler, Arnavutluk'taki isyan hâlini tamamen sonlandırmak ve Yunanistan'ın bölgedeki etkisini ortadan kaldırmak amacıyla yeni bir girişim başlattı. Osmanlı egemenliği sonrasında Arnavutluk, 15 Ekim 1913'te Büyük Güçler tarafından

74 Venizelos'un 1914 yılında Ocak ve Şubat aylarındaki Avrupa başkentlerine yaptığı geziler kastediliyor.

75 "I Melanotera Selis tis Neoterias Ellados", *Skrip*, 1 Martiou 1914; "Esvesthi i ethniki psihi", *Skrip*, 8 Martiou 1914.

76 AYE/1914/A5IG, Forestis pros Venizelo, AP: 11965, 26 Apriliou 1914.

77 AYE/1914/A5IG, Forestis pros YPEX, AP: 5055, 7 Martiou 1914.

kurulan Uluslararası Kontrol Komisyonu tarafından idare ediliyordu⁷⁸. Güney Arnavutluk'taki gelişmelerden hemen sonra Büyük Güçler aldıkları bir kararla, krizin sonlandırılması ve Arnavutluk sınırlarının güvenlik altına alınması konusunda gereken adımları atması için 7 Mart'ta Alman Prens Wied'i Dıraç'ta Arnavutluk tahtına oturtmuştu⁷⁹. Prens Wied'in göreve başlar başlamaz attığı ilk adım, Zografos'la görüşmelerde bulunması için Hollandalı Komutan Lodewijk Thomson'ı arabulucu tayin etmek olmuştu⁸⁰. Thomson, Korfu'da Epir'de oluşturulan sözde hükümetin Dışişleri Bakanı Alexandros Karapanos ile yaptığı görüşmelerde Kuzey Epir'de Hristiyan bir vali idaresinde eğitim ve dini konularda tam serbestlik olan sınırlı özerklik teklifinde bulunmuş ancak bu teklif reddedilmişti⁸¹. Teklifin reddedilmesinde Venizelos Hükümeti'nin ne ölçüde etkisi olduğunu bilmek mümkün olmasa da, taraflar arasındaki uzlaşmazlığın Venizelos tarafından koz olarak kullanıldığını öne sürmek mümkündür.

Öyle ki Thomson-Karapanos görüşmelerinin devam ettiği Mart ayı boyunca, Venizelos Hükümeti, yukarıda bahsedilen güçlükler ve ortak işgal düşüncesini savuşturmanın sağladığına inandığı avantajla Üçlü İttifak nezdinde gerçekleştirmiş olduğu temaslarda yeni gerekçeler öne sürerek tahliye talebini ötelemeye çalıştı. Bir kez daha hedef Sakız ve Midilli'nin Yunanistan'a ait olduğunu kabullenmesi için Büyük Güçler'in Osmanlı Devleti'ne gereken yaptırımı uygulamasını sağlamaktı. Venizelos, Büyük Güçler ile yaptığı temaslarda ısrarla Yunan birliklerinin tahliyesi hâlinde bölgedeki kaotik atmosferin ve çatışma hâlinin daha da derinleşmesine yol açacağını öne sürüyor, isyanı kontrol altına almak için Yunan birliklerinin bölgede kalmaya devam etmesi gerektiğini savunuyordu⁸². Yunanistan, bölgeyi tahliye sözünü dürüst bir şekilde yerine getirecekti ancak daha sağlıklı bir sonuç için bunun ertelenmesi

78 Bu komisyonda Fransa'dan Léon-Alphonse-Thadée Krajewski, İngiltere'den Harry Harling Lamb, İtalya'dan Alessandro Leoni, Rusya'dan Aleksandr Mihajloviç Petrjaev, Avusturya-Macaristan'dan Aristoteles Petroviç (25 Mayıs 1914'ten sonra August Ritter von Kral), Almanya'dan Julius Winckel ve Arnavutluk'tan Mufid Libohova (17 Mart 1914'ten sonra Mehdi Abdul Bey) görev yapıyordu.

79 Prens Wied'in Kral olarak atanmasının ve bunun Arnavutluk halkı tarafından kabullenilmesinin en önemli nedenlerinden biri Güney Arnavutluk'taki isyan hâlini bastırma konusunda daha etkili adımlar atılmasıydı. Bükreş Antlaşması sonrasında bölgedeki çatışmalar yoğunlaşırken, Rumların Uluslararası Komisyonu hedef alan gösterileri, Büyük Güçler'i rahatsız etmeye başlamıştı. Komisyonun iddiasına göre, Yunanistan ve bölgedeki Rum yetkililer isyancıları ve profesyonel haydutları (*desperadoes*) "Enosis ya da Ölüm" sloganlarıyla protesto gösterileri düzenlemeleri için örgütüyor ve komisyonun ilgası için çaba sarf ediyorlardı. Constantine Anastasi Chekrezi, *Albania: Past and Present*, The MacMillan Company, New York, 1919, s.118; 122-130.

80 7 Mart 1914'te Büyük Güçler tarafından Arnavutluk tahtına oturtulmuş, Arnavutluk'un Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan'a karşı sınırlarını güvence altına alma ve içerideki kaotik atmosferi sonlandırma konusunda ciddi bir çaba harcamış ancak altı ay sonra Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra ülkeden ayrılmak durumunda kalmıştı. Bu süreç hakkında daha kapsamlı bilgi için bkz. İhsan Burak Birecikli, "Prens Wied: 1914 Yılında Arnavutluk Prenslığı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.9, S.42, Şubat 2016, s.518-529.

81 Kondis, a.g.t., s.200-201.

82 BD/10/1, Grey to Elliot, No.125, Athens, 23 March 1914.

ve bazı koşulların yerine getirilmesi gerekliydi. Örneğin, Görice’de Yunanistan lehine bir sınır düzenlemesi yapılması, Arnavutluk sınırları içerisinde kalacak Rumlara ise bazı özel güvenceler verilmesi talepler arasındaydı⁸³.

Bu talepler, Üçlü İttifak tarafından reddedilmişti. Atina’daki Avusturya Büyükelçisi Szilassy ve İtalya Büyükelçisi Bosdari, 8 Mart’ta Streit’e verdiği karşı sözlü notada Arnavutluk’un idaresi altındaki vatandaşlarına sosyal hayatın tüm alanlarında eşit bir tutum sergileyebileceğini, bunun için Rumlara özel güvenceler verilemeyeceğini, Görice bölgesinde talep edilen sınır düzenlemesinin Londra Antlaşması’na aykırı olduğu için kesinlikle kabul edilemeyeceği ifade ediyordu⁸⁴. İtalya ve Avusturya-Macaristan’ın bu tutumu üzerine Venizelos Hükümeti, 23 Mart’ta Büyük Güçler’e bir nota vermiş ve isyancılara teslim olmaları konusunda yapılacak baskının hükümeti kamuoyu nezdinde ciddi krizle karşı karşıya bırakacağı iddiasında bulunmuştu⁸⁵. Avusturya-Macaristan’ın bu notaya karşı tutumu ise sert olmuştu: “Eğer Epirli Rumlar, isyan hâlini sonlandırıp Arnavutluk idaresine tabi olmayı kabul etmezse bölgeye askeri müdahale gerçekleştirilecektir”⁸⁶.

İtilaf bloğu da çekilmenin bir an önce gerçekleştirilmesi gerektiği görüşündeydi. Quad’ta göre İngiltere bu konuda edilgen bir siyaset izlemeyi tercih ederek dolaylı olarak İttifak bloğuna destek vermişti⁸⁷. Londra’daki Yunan Büyükelçi Gennadios, 23 Mart’ta Londra’da Grey ile yaptığı görüşmede Arnavutluk sınırı meselesi nedeniyle Venizelos Hükümeti’nin oldukça güç durumda olduğunu, Epirilileri ikna etmek için gerçekleştirdikleri tüm girişimlerin sonuçsuz kaldığını, tahliyenin ötelenmesi ve ortaya konulan taleplerin kabul edilmesi konusunda Üçlü İttifakın ikna edilmesi için bir şeyler yapılması talebinde bulunmuştu. Ancak bu talebi karşılık bulmamıştı. Grey, bu konuda Büyük Güçler’in genel olarak İtalya ve Avusturya-Macaristan’ın razı geldiği çözüme sıcak baktığını dile getirmiş ve bu konuda Büyük Güçler’in 21 Şubat’taki Yunan notasına vereceği yanıtın beklenmesi gerektiği tavsiyesinde bulunmuştu⁸⁸.

İngiltere’nin bu yaklaşımının nedeni, Venizelos Hükümeti’nin erteleyici tutumundan ve taleplerinden duyduğu rahatsızlıktı. İngiltere, karar sonrasında İtalya’nın Oniki Ada’daki işgallerini sonlandırmaya ve bu adaları Osmanlı Devleti’ne iade etmeye çok yaklaştığı görüşündeydi. Yine Güney Arnavutluk’taki gelişmelerin İtalya’yı bu düşüncesinden caydırabileceği ya da bunun için bir gerekçe sağlayabileceği kaygısını taşıyordu. İngiltere, karar sonrasındaki süreçte de İtalya’yı Oniki Ada’dan uzaklaştırma girişimlerine devam etmiş, hatta Oniki Ada’daki işgallerini sonlandırması karşılığında İngiltere, İtalya ile

83 GPEK/36/2, Quad’t, an das AA, Athen, den 12. März 1914.

84 BD/10/1, Elliot to Grey, No.123, Athens, 8 March 1914.

85 DDF/3/10, Doumergue, Ministre des Affaires Étrangères, Aux Ambassadeurs De France À Saint-Petersbourg, Rome, Vienne, Londres, Berlin, Constantinople, Paris, 23 mars 1914.

86 DDF/3/10, Note du Ministre, Paris, 24 Avril 1914.

87 GPEK/36/2, Quad’t an das AA, Nr. 14358, Korfu, den 14. April 1914.

88 BD/10/1, Grey to Elliot, No.125, FO, 23 March 1914.

yaptığı pazarlıklarda Batı Anadolu'da bir taviz vermeyi dahi göze almıştı⁸⁹. Bu kadar fedakârlık yapılan bir meselede İtalya'nın Oniki Ada konusunda Güney Arnavutluk'taki gelişmeleri gerekçe göstererek yeniden erteleyici bir tutum benimsemesi kabul edilemezdi.

Bu konuda Roma ve İstanbul'dan gelen raporlar kaygı verici boyuta ulaşmaya başlamıştı. Örneğin İngiltere'nin İtalya'daki Büyükelçisi Rodd, 3 Mart 1914'te Grey'e gönderdiği raporda İtalya'nın ciddi bir hükümet kriziyle karşı karşıya olduğu uyarısında bulunuyor, sorunun daha da tehlikeli bir boyut kazanmadan Oniki Ada meselesinin çözüme kavuşturulması gerektiği öneriyordu⁹⁰. Rodd'a göre, Arnavutluk tavizi yanında, Batı Anadolu'da İtalya'nın istediği imtiyaz da bir an önce verilmeli ve bu mesele tümüyle halledilmeliydi⁹¹. İtalya'nın İstanbul Büyükelçisi ile yaptığı görüşmelerden edindiği izlenimden hareketle İstanbul'daki İngiliz Büyükelçi Louis Mallet de benzer görüşlere yer veren raporlar kaleme alıyordu. Mallet'e göre gerçekten de İtalya, Batı Anadolu'da bir imtiyaz karşılığında bu adalardan çekilmeye çok yakındı. Marmaris, Karaağaç, Dedeağaç ve Antalya limanını içine alan bir bölgede bir İtalyan nüfuz bölgesi kurulması İtalya için çok daha çekiciydi⁹². İşte bu sebeplerden ötürü İngiltere, Epir meselesini bir an önce İtalya'nın istediği şekilde çözüme kavuşturmak, Oniki Ada'daki İtalyan işgallerinin sonlandırılmasını sağlamak üzerine yoğunlaşmış ve Yunanistan'ın gereken tavizi vermesi konusundaki baskılarını arttırmıştı.

3. Arnavutluk-Epir Görüşmeleri ve Korfu Protokolü

Büyük Güçler'in bu kararlı tutumu karşısında Venizelos Hükümeti ve Zografos geri adım atmak zorunda kaldı⁹³. Zografos özerklik talebinden vazgeçtiğini beyan ederken,⁹⁴ Venizelos, 31 Mart 1914'te Büyük Güçler'e gönderdiği notada Güney Arnavutluk'u boşaltılacağını taahhüt etti ve aynı gün Yunan birliklerine bölgeden çekilme talimatı verdi⁹⁵. İlk Yunan birlikleri

89 R.J. Bosworth, "İtalya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, ed. Marian Kent, çev: Ahmet Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s.77.

90 İtalya, özellikle Babiâli ile olan temaslarında bu tehdidi açık bir şekilde dile getiriyordu. Osmanlı Devleti'nin St. Petersburg'taki Büyükelçisi Fahreddin Bey, 18 Şubat'ta İstanbul'a gönderdiği bir telgrafta İtalyan Hükümeti'nin Yunanistan'ın Güney Arnavutluk sınırına asker ve silah göndermeye devam etmesi hâlinde adalar konusunda geri adım atmama kararlılığında olduğunu dile getirmişti. Şimşir, Cilt II, s.409.

91 Şimşir, Cilt II, s.431.

92 Şimşir, Cilt II, s.433-434.

93 GPEK/36/2, Flotow an das AA, Nr.14343, Rom, den 9. April 1914; GPEK/36/2, Zimmermann an den Tschirschky, Nr.14348, Berlin, den 10. April 1914; GPEK/36/2, Prinz zu Stolberg an das AA, Nr. 14349, Wien, den 10. April 1914.

94 GPEK/36/2, Jagow an den Legationsrat Nadolny, z. Z. in Durazzo, Nr.14360, Berlin, den 17. April 1914; GPEK/36/2, Jagow an den Gesandten in Athen Grafen von Quadt, Nr. 14362, Berlin, den 19. April 1914; GPEK/36/2, Dragumis an den Jagow, Berlin, Nr.14375, le 12/25 avril 1914.

95 GPEK/36/2, Bassewitz an das AA, Athen, den 31. März 1914. Çekilme kararı Epir'de yeni

1 Nisan'da Görice'yi terk etmeye başladı. Bundan sonraki süreçte beklenen Arnavutluk yönetimi ve Epirililer arasında görüşmelerin başlaması ve bölgedeki isyan hâlinin hızla sonlandırılarak meselenin çözüme kavuşturulmasıydı. Ancak bir kez daha beklenen gerçekleşmemişti. Arnavut yönetimi ve Rum isyancılar arasındaki çatışmalar devam ettiğinden bunun yol açtığı kaotik iklim iki taraf arasında sağlıklı bir görüşmenin yapılmasına engel olmuştu. Tevfik Paşa, 9 Nisan'da Sait Hâlim Paşa'ya gönderdiği raporda bölgenin hâlâ boşaltılmamış olmasının Büyük Güçlerde yaratmış olduğu rahatsızlıktan söz ediyor ve bu devletlerin Yunanistan'a bir nota vererek bölgenin derhal boşaltılması ve Adalar meselesine ilişkin güvence isteğinin sonlandırılması talebinde bulunmaya hazırlandıklarına dikkat çekiyordu⁹⁶.

Prens Wied'e göre, çatışmaların nedeni Yunanistan'ın geri çekilme emri verdiği askeri birliklerin yerine silahlandığı Rumları yerleştirmesi ve direnmeleri konusunda onları cesaretlendirmesiydi⁹⁷. Wied, Mart ayı sonunda kendi el yazısıyla Kayzer için kaleme aldığı mektupta, Yunanistan'ın asıl amacının bölgedeki isyan hâlini devam ettirip Büyük Güçler'in kararının uygulanmasının önüne geçmek olduğunu iddia etmiş ve Korfu'da yapılacak görüşmelerde işgallerin sonlandırılması konusunda Venizelos'u ikna etmesi talebinde bulunmuştu. Wied'in iddiasına göre Yunanistan'ın sözleri ve eylemleri arasında büyük bir çelişki vardı. Konstantinos kendisine gönderdiği telgraflarda barış istediğinden söz ederken, Güney Arnavutluk'taki yetkililerden her gün gelen raporlar bölgede yerel kıyafetleriyle gizlenmiş (*camouflaged*), aslında Yunan birlikleri tarafından örgütlenen Rum çetelerinin zulmünden ve özellikle de Müslüman mahallelerine gerçekleştirilen saldırılardan bahsediyordu. Dolayısıyla Yunanistan'ın bölgedeki isyanlarla bir ilgisi olmadığı argümanı kesinlikle gerçeği yansıtmıyordu. İsyancılar, eylemlerini devam ettirmeleri hâlinde bölgeye asker sevk edilecek ve isyancıların elindeki yerler geri alınacaktı. Bu devletin bekasıyla ilgili bir durumdu, bu nedenle de gereken adımların atılması konusunda tereddüt gösterilmeyecekti⁹⁸.

bir panik havasının yaşanmasına yol açmıştı. Özerklik ilanı konusunda Yunanistan'dan beklediği desteği bulamayan Zografos, çekilme kararına çok sert tepki göstermişti. Zografos, bu konuda Venizelos'la aynı fikirde olmadığını bildiği Kral Konstantinos'un yardımına başvurarak tahliye kararını erteleyecek bir şeyler yapmasını istemişti. Bunun üzerine Konstantinos 31 Mart 1914'te Venizelos'a yazdığı mektupta bölgedeki direniş organizasyonunun tamamlanuncaya kadar geri çekilmenin durdurulmasını istemişti. AYE/1914/A5IG, Konstantinos B' pros YPEX, AP 7489, 31 Martiou 1914.

96 BOA, HR.SYS, 2919/9.

97 BD/10/1, Bunsen to Grey, No.126, Vienna, 4 April 1914; Bu süreçte ayrıca geri çekilme talimatı verilen çok sayıda Yunan askeri gönüllü olarak direnişe katılmış, Galip Bey'in 25 Mart'ta Babiâli'ye gönderdiği raporda aktardığına göre Girit'ten de çok sayıda Rum Epir'deki Rumlara yardım için gelmişti. BOA, HR.SYS, 2071/28; Kondi, s.202-206. *Neue Freie Presse* gazetesine göre ise bölgedeki Yunan birlikleri yorgun düşmüştü ancak Panhelenist Rum yetkililerin cesaretlendirmesiyle birçoğu isyancılara katılmaya devam ediyordu. "Die Kämpfe an der montenegrinisch-albanesischen Grenze", *Neue Freie Presse*, 20 April 1914.

98 Prens Wied mektubunda ayrıca askeri güç kullanmak istemediğini, kullanmaya kalkıştığında ise Yunanistan'ın bunu propaganda aracı olarak kullanmaktan çekindiğine

Prens Wied'in gelişmelere bu denli sert tepki göstermesi ve doğrudan Kayzer'e başvurarak sorunun çözülmesi talebi, aynı zamanda Arnavutluk'un genel olarak içerisinde bulunduğu krizle alakalıydı. Güney Arnavutluk'taki isyan hâlinin devamı Arnavutluk sınırlarına yönelik tehdidin büyümesine yol açıyordu. Rodd'un aktardığına göre Arnavutluk, güneydeki sorun dışında kuzeyde Karabağ, doğuda ise Sırbistan ile uzlaşmazlık yaşıyor ve bu bölgelerde zaman zaman askeri ve ekonomik olarak güç duruma sokacak çatışmalar yaşanıyordu. Arnavutluk'un Karadağ ve Sırbistan'a karşı sınırlarını güvenceye alabilmesi için güneydeki isyanın bir an önce son bulması gerekiyordu⁹⁹.

Avusturya-Macaristan ve İtalya da, bu konuda Prens Wied'dan farklı düşünmüyordu. İtalyan Dışişleri Bakanı San Giuliano'ya göre Epir'de kalan Yunan birlikleri ve yetkililer Venizelos Hükümeti'nden aldıkları talimat doğrultusunda uzlaşmaz bir tutum benimsemeleri ve görüşmeleri ertelemeleri konusunda Rumları cesaretlendiriyordu¹⁰⁰. San Giuliano ayrıca, Nabi Bey'in 26 Nisan'da Sait Hâlim Paşa'ya gönderdiği raporda belirttiğine göre, Venizelos'un Epir'deki isyancılarla direniş konusunda gizli bir anlaşmaya vardığına inanıyordu¹⁰¹. Bu sebeple de, Venizelos'u büyüklük kompleksine (*megalomania*) kapılmakla suçlayan bu iki devlet, çekilmenin derhal ve kesin olarak gerçekleşmemesi, bölgedeki direnişçilere verilen desteğin kesilmemesi hâlinde askeri müdahalenin kaçınılmaz olduğunu dile getirmişti¹⁰². Nabi Bey'e göre İtalya bölgeye müdahalede bulunamayınca Arnavutluk'a askeri yardımla yetinmişti¹⁰³.

Büyük Güçler, bölgedeki tansiyonun daha fazla yükselmesine engel olmak için Yunanistan'ın 1914 yılı Mart ayında vermiş olduğu notaya, 24 Nisan'da ortak bir nota ile cevap verdi. Notada açık bir şekilde Adalar konusunda Osmanlı Devleti'ne "dostça tavsiye" kararı alındığı beyan edilirken, yani Yunanistan'ın güvence talepleri karşılıksız bırakılırken, Arnavutluk sınırı konusunda şu ifadelere yer veriliyordu.

Uluslararası komisyon, Arnavutluk'ta yaşayan tüm vatandaşlara farklı dini konular ve kullanılan diller konusunda eşit muamele kararı almıştır. Majesteleri

işaret etmişti. "Hükümetim devlet içerisinde başka bir devlete müsamaha gösteremez. Eğer meseleye barışçıl bir çözüm mümkün değilse, güç kullanacaktır. Bu durumda Yunanlar bir üst kültüre yönelik barbarlık iddialarıyla ortalığı velveleye verecekler ve olup biten her şeyden Arnavutlukları sorumlu tutacaklar. Oysa yaşananların sorumlusu aylardır sistematik bir şekilde ayaklanmaya hazırlanan kendileridir". GPEK/36/2, Fürst Wilhelm von Albanien an Kaiser Wilhelm II, Nr. 14332, Durazzo, den 30. März 1914.

99 BD/10/1, Rodd to Grey, No.127, Rome, 21 April 1914.

100 GPEK/36/2, Hindenburg an das AA, Nr. 14325, Rom, den 1. April 1914.

101 BOA, HR.SYS, 2958/5.

102 DDF/3/10, Billy a Doumergue, Rome, No.126, 20 Avril 1914; GPEK/36/2, Hollweg an das AA, Nr.14368, Achilleion, den 21. April 1914; GPEK/36/2, Quadt an das AA, Nr. 14357, Korfu, den 13. April 1914; GPEK/36/2, Tschirschky an das AA, Nr. 14367, Wien, den 20. April 1914; GPEK/36/2, Hollweg an das AA, Nr. 14369, Achilleion, den 22. April 1914.

103 BOA, HR.SYS, 2919/4.

Hükümeti, diğer Büyük Güçler gibi söz konusu komisyon tarafından belirlenen ilkelerin, özellikle de Yunanistan tarafından tahliye edilmesi gereken bölgelerde uygulamaya konulması konusunda her türlü çabayı göstermeye hazırdır. Majesteleri Hükümeti, Arnavutluk Hükümeti'ne, diğer Büyük Güçler'le uyumlu bir şekilde, Yunanistan'ın Jandarmaya alınacak kişilere yerel unsurların da dâhil edilmesi önerisini dikkate alması tavsiyesinde bulunmaya hazırdır. Büyükelçiler Konferansı'nda gündeme gelen Korfu'nun tarafsızlaştırılması ilkesi ve bu ilkenin uygulanması konusunda yaşanacak sorunların çözümü konusunda da Majesteleri Hükümeti gereğinin yapılması görüşündedir. Hâlihazırda Büyük Güçler ve Yunan Hükümeti arasında Ergiri bölgesindeki Arnavutluk-Yunan sınırının yeniden düzenlenmesi konusunda bir uzlaşmaya varılmıştı. Majesteleri Hükümeti, diğer Büyük Güçler gibi, ortaya konulan ve taslak hâlindeki bu düzenlemenin hayata geçirilmesi konusunda herhangi bir engel görmemektedir. Diğer taraftan Majesteleri Hükümeti sınırların nihai olarak belirlenmesi safhasında Yunan Hükümeti'nin istekleri doğrultusunda bir uzlaşmaya varılmasının tartışılması gerçeğine de karşı çıkmaksızın Görice'nin askersizleştirilmesi kararına sadık kalmak niyetindedir¹⁰⁴.

Görüldüğü üzere Güney Arnavutluk konusunda Venizelos'un istediği türden bir çözüm mümkün değildi ve isyanın adalar konusunda siyasi bir şantaj olarak kullanılma çabası da fiyasko ile sonuçlanmıştı. Bu koşullarda Güney Arnavutluk konusundaki ısrarın Yunanistan'ı adalar konusunda çok daha güç duruma düşürmesi, hatta bu konuda Büyük Güçler'in desteğinin tümüyle yitirilmesinden endişelenen¹⁰⁵ Venizelos, Nisan ayı sonunda bölgedeki Yunan birliklerine geri çekilme talimatı verdi.

Venizelos'un bu kararında Korfu'da Almanya ile yapılan pazarlıklar da etkili olmuştu. Nisan ayında Arnavutluk yönetimi ve Rumlar arasında görüşmeler yapılırken, buna paralel olarak Kral Konstantinos ve Başbakan Venizelos, Korfu'da Kayzer ile görüşmelerde bulunmuştu. Bu görüşmelerde Venizelos Güney Arnavutluk'un boşaltılması karşılığında Kayzer'den hiç değilse karara saygı duyulması konusunda Osmanlı Devleti'ni ikna etmesini talep etmişti. Bu konuda resmi olmasa da taraflar arasında bir uzlaşmaya varılmıştı. Venizelos, Kayzer'in Osmanlı Devleti'ni Sakız ve Midilli'ye padişahın sembolik egemenliği altında özerk bir statü verilmesi ancak hiçbir şekilde bu adaların iç işlerine müdahale yetkisi ve taraflar arasında bir ittifak anlaşması imzalanması konusunda ikna etmesi hâlinde Epir'deki işgallerini sonlandırmaya razı gelmişti. Bunun karşılığında Kayzer, Osmanlı Devleti'ni anlaşmaya ikna etme

104 BD/10/1, *Legation de Sa Majeste Britannique* "Identific Note communicated to M. Venizelos", No. 268, Athenes, le 24 Avril 1914.

105 *Skrip*'e göre, Venizelos'un Güney Arnavutluk'tan vazgeçmek mecburiyetinde kalmasının önemli nedenlerinde biri de, Romanya'nın tutumuydu. Romanya, bölgenin Arnavutluk sınırları dâhilinde kalmasını istiyor, Yunanistan'ın Bulgaristan tehdidinde yönelik iş birliği teklifi için bunu ön koşul olarak öne sürüyordu. "To Epirotikon Zitima kai i Roumania", *Skrip*, 3 Martiou 1914.

taahhüdünde bulunmuştu¹⁰⁶. Bunun üzerine Venizelos, askerlerin tümünün geri çekilmesi emrini vermiş, böylece barış görüşmeleri olumlu bir şekilde sonuçlanmıştı. Ancak Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında bu konuda kesin bir uzlaşma sağlanamayınca Kayzer-Venizelos anlaşması fiili olarak hayata geçirilememişti. Bu yüzden de Venizelos bölgeden Yunan askerlerini çekse de direnişin son bulması konusunda istekli bir tutum benimsememişti ve aksi bir yaklaşım mevzi kaybedilmesi (*statum amittere*) anlamına gelebilirdi.

Çekilmenin ardından Prens Wied'in çağrısıyla Nisan ayı sonunda Uluslararası Kontrol Komisyonu arabuluculuğunda Arnavutluk Krallığı ve Geçici Epir Hükümeti arasında Epir'deki sahil kasabası Agia Saranda'da müzakereler başladı. Ancak bu müzakereler de çok geçmeden, yine benzer nedenlerle, Zografos'un özerklik ısrarı ve Büyük Güçler'in garantörlüğü talebi buna karşın¹⁰⁷ Uluslararası Kontrol Komisyonu'nun Arnavutluk'un bütünlüğü ısrarı nedeniyle çıkmaza girdi¹⁰⁸. Tahmin edileceği üzere karşılıklı güven krizi aşılamadığından çatışmalar da sonlandırılmamıştı. Mayıs ayı başında Forestis'in Atina'ya gönderdiği raporlarda aktardığına göre Rum liderler Prens Wied'e güvenmiyor, bu nedenle de silahlarını teslim ederek ileride pişman olacakları bir anlaşmaya imza atarak hâlihazırda sahip oldukları ayrıcalıkları kaybetmek istemiyordu¹⁰⁹.

Rumların bu tutumu Yunanistan ve İttifak Devletleri arasında bölgenin tahliyesine ilişkin tartışmaları ve karşılıklı suçlamaları da yeniden alevlendirmişti. Uluslararası Kontrol Komisyonu Alman delegesi Julius Winckel, 3 Mayıs 1914'te Dışişlerine gönderdiği raporda Thomson'un Yunan birliklerinin Arnavutluk'u terk etmediği, aksine isyancılara destek olmaya devam ettiği yönünde bir rapor kaleme aldığından, buna karşın suçlamayı reddeden Venizelos Hükümeti'nin gerçek dışı bu iddia ile Arnavutluk idaresinin amacının görüşmelerde taviz vermemek olduğunu savunduğundan söz ediyordu. İtalya ve Avusturya'nın iddiasına göre, ayrıca Girit'ten gönüllülerin Epir'e gelmeye devam etmesi direnişin sürdürüleceğinin göstergelerinden biriydi¹¹⁰. Bu nedenle de iki devlet, Yunan birlikleri çekilsin ya da çekilmesin bölgedeki çatışmaların devamı nedeniyle askeri müdahale konusunda girişimlerde bulunmuşlar ancak Büyük Güçler arasında yapılan tartışmaların ardından bir kez daha bunu

106 BD/10/1, Rodd to Grey, No.272, 11 May 1914. Flotow'un aktardığına göre bu görüşmelerde Kayzer, muhtemelen Osmanlı Devleti'nin talebi üzerine, değiş-tokuş meselesi de gündeme getirmiş ancak bu meselenin tartışılması konusunda Venizelos'u ikna edememişti. GPEK, B.36/2, Flotow an den Hollweg, Nr.14384, Rom, den 13. Mai 1914.

107 "Apo ton Ag. Saranta eis tin Kerkiran", *Embros*, 10 Maiou 1914.

108 Flotow'a göre Prens Wied'in asıl korkusu, Epir'lilere bu tavizin verilmesi hâlinde benzer taleplerin Arnavutluk'un diğer bölgelerinden de gelmesiydi. GPEK/36/2, Flotow an den Hollweg, Nr.14377, Rom, den 30. April 1914; GPEK/36/2, Flotow an den Hollweg, Nr.14384, Rom, den 13. Mai 1914; GPEK/36/2, "Notiz Von dem Österreich-ungarischen Botschafter in Berlin Grafen Szögyenyi am 16. Mai 1914 überreicht", Nr.14385, Berlin, den 16. Mai 1914.

109 AYE/1914/A5IG, Forestis pros UE, AP: 23210, Delvinaki, 2 Maiou 1914.

110 AYE/1914/A5IG, Varatassi pros UE, AP: 12266, Dirrahio, 12 Maiou 1914.

gerçekleştirmemişlerdi¹¹¹. Nabi Bey'in 4 Mayıs'ta Sait Hâlim Paşa'ya gönderdiği raporda da aktardığına göre bu kez de Rusya buna karşı çıkmıştı¹¹².

Bu kritik süreçte Adalar meselesi nedeniyle acilen bölgedeki gerginliği sonlandırmak zorunda olan Venizelos devreye girip Varatassi'yi bölgeye göndererek¹¹³ görüşmelerin devam etmesini sağlamıştı. Varatassi-Mufid Bey (Libohova) arasında yapılan gayri resmi pazarlıklar¹¹⁴ ve Almanya'nın girişimlerinin¹¹⁵ ardından görüşmeler 9 Mayıs'tan itibaren Korfu'da sürdürülmüş ve nihayet 17 Mayıs'ta taraflar arasında bir protokol imzalanmıştı. Korfu Protokolü'ne göre Epir'de yaşayan Rumlar, özerklik iddialarından ve dini, eğitim ve kültürel konularda özel güvence taleplerinden vazgeçecek, karşılığında Arnavutluk yalnızca Görice ve Ergiri'nin Prens Wied'in himayesinde özerk bir statüde olmasına razı gelecekti¹¹⁶.

Sonuç olarak, savaş öncesi koşullar açısından bakıldığında, Güney Arnavutluk meselesini çözüme kavuşturan Venizelos Hükümeti tüm dikkatini asıl gündemi olan Ege Adaları meselesine çevirmişti. Venizelos, Ege Adaları'ndaki egemenliğini kesinleştirememesine rağmen, Korfu Protokolü ile Güney Arnavutluk'tan vazgeçerek büyük risk almış ve belki de elindeki en önemli kozdan vazgeçmişti. Bundan sonraki süreçte Venizelos'un önünde tek bir seçenek bulunuyordu: Her ne pahasına olursa olsun Doğu Ege Adaları'nı egemenlik altına almak. Karar, Yunan kamuoyunda en az Epir Rumlarındaki kadar hayal kırıklığı yaratırken¹¹⁷, Venizelos yanlısı basın anlaşmayı talihsiz olarak nitelendirmiş ve muhalif basın Rumlara "mücadeleye" devam etmeleri çağrısında bulunmuştu¹¹⁸. Bu koşullarda Venizelos'un adalar konusunda "zafer"

111 Bu askeri müdahalenin gerçekleşmeme nedenlerinden biri de İtalya'nın Avusturya'ya tam olarak güvenmemesi ve Yunanistan'ı mağdur durumuna düşürerek İngiltere ve Fransa'nın yanına itmek istemiyor olmasıydı. William Albert Renzi, *In the Shadow of the Sword: Italy's Neutrality and Entrance into the Great War, 1914-1915*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Maryland, 1968, s.187-188.

112 BOA, HR.SFR.04, 847/34; BOA, HR.SFR.04, 847/37; BOA, HR.SFR.04, 847/38; GPEK, B.36/2, Winckel an das AA, Nr.14378, Valona, den 3 Mai 1914; GPEK, B.36/2, Bassewitz an das AA, Nr.14379, Athen, den 5. Mai 1914.

113 GPEK/36/2, Nadolny an den Hollweg, Nr.14380, Durazzo, den 4. Mai 1914; DDF/3/10, "Note de la Légation de Grèce", No. 169, Paris, 27 avril 1914.

114 GPEK/36/2, Winckel an das AA, Nr.14382, Korfu, den 13. Mai 1914; GPEK/36/2, Quadt an das AA, Nr.14383, Athen, den 14. Mai 1914.

115 GPEK/36/2, Jagow an den Legationsrat Nadolny, Berlin, Nr.14371, den 24. April 1914.

116 GPEK/36/2, Quadt an den Hollweg, Nr. 14388, Athen, den 18. Mai 1914.

117 Bu anlaşmaya giden süreçte Osmanlı Devleti'nin önemli kaygılarından biri anlaşma sonrasında bölgeyi terk etmek isteyen Rumların Yunanistan yerine Anadolu'ya göç etmesi ihtimaliydi. Gelişmeler Osmanlı basınında yakından takip ediliyordu. Örneğin, *Tanin* 3 Mayıs 1914'te kaleme aldığı "Sırbistan'daki Müslümanlar, Epir'deki Rumlar" başlıklı yazıda bölgedeki isyan ve anarşinin bir benzerinin bu göçler nedeniyle Osmanlı ülkesinde yaşanabileceğini öne sürüyordu. "Sırbistan'daki Müslümanlar, Epir'deki Rumlar," *Tanin*, 3 Mayıs 1914. Osmanlı basınının Epir'deki gelişmelere ilişkin tepkisi konusunda değerlendirmeler için ayrıca bkz. AYE/1914-Arthra tou Tourkikou Tipou sholiazonta to Ipirotiko, D/101 (1).

118 Venizelos karşıtı basında en sert eleştiriler *Skip* ve *Patris* gazetelerinde yer alıyordu.

kazanarak hiç değilse Yunan kamuoyunun moralini yükseltmekten başka bir alternatifi görünmüyordu.

Korfu Protokolü'nün de meseleye kesin olarak çözüm getirdiğini söylemek pek mümkün değildir. Büyük Güçler'in 1914 yılı Şubat ayındaki kararı meseleye çözüm getirmekte başarısız olduğu gibi Osmanlı-Yunan ilişkilerinin daha da gerginleşmesine yol açtı. Dahası Korfu Protokolü, Güney Arnavutluk'taki krizi çözüme kavuşturamamış, taraflar arasında bir güven iklimi oluşturulamamıştır. Özellikle de Rum isyancı liderler açısından belirtmek gerekirse, uzlaşma geçici olarak görülmüş, her an yeni bir savaşa hazırlıklı olma hali terk edilmemişti. Yunanistan'ın Epir'deki temsilcisi Forestis'in anlaşmadan sadece bir gün sonra Venizelos'a gönderdiği çok acil ve gizli raporundaki ifadeler buna kanıt olarak gösterilebilir. Forestis raporunda Zografos'un anlaşmadan memnun olmakla birlikte Müslümanlara tanınan ayrıcalıklar¹¹⁹ ve özerklik konusunda bazı ciddi kuşkuları olduğunu, bu nedenle Arnavutluk idaresinden gelebilecek hasmane bir tutuma karşı teyakkuzda olunması için Yunanistan'ın bölgeye silah göndermesini istediğinden söz ediyordu¹²⁰.

Yine aynı tarihte Arnavutluk Başbakanı Turhan Paşa, İtalya Dışişleri Bakanı ile gerçekleştirdiği görüşmede, Yunan birliklerinin Arnavutluk sınırında olduğunu, Epirli Rumların harekete geçmek istediğinde onlara

Anlaşmadan sonraki süreçte her iki gazetede de kaleme aldıkları yazılarda Zografos'un "ne kadar büyük bir milli kahraman" olduğundan söz ederken Venizelos'un kazanılan kaybeden beceriksiz bir lider olduğunu öne sürüyordu. *Skrip*'e göre Venizelos her fırsatta Osmanlı Devleti'nden kazanılan topraklarla Yunanistan'ın ne kadar büyüdüğünden söz ediyor, bununla övünüyor; oysa Kuzey Epir'in Arnavutluk'a bırakılmış olması Yunanistan'ın büyüdüğünü değil küçüldüğünü gösteriyordu. Gazetenin iddiasına göre ayrıca Venizelos, Arnavutluk'la yapılan görüşmelerde (Adriyatik'te bulunan ve Birinci Balkan Savaşında işgal edilen) Sazan Adası'nın egemenlik altına alınması konusunda gereken çabayı göstermemiştir; Kuzey Epir'den vazgeçilmesi karşılığında bu ada pekâlâ pazarlık unsuruna dönüştürülebilirdi. *Patris*'in eleştirileri ise çok daha sertti. Venizelos taraftarı gazeteleri anlaşmayı başarılı buldukları için sert bir dille eleştiren *Patris*'e göre hem hükümet hem de Venizelos yanlısı basın "komikti" ve böyle bir düşünceye sahip oldukları için "saçmalıyordu". Gazetenin görüşüne göre Venizelos Yunan tarihindeki en utanç verici anlaşmalardan birine imza atmıştı, bir yalancıydı ve artık hiç kimse ona hayran değildi. "Timvos anathematos", *Skrip*, 20 Maiou 1914; "Kai palin epi tis eklogis", *Patris*, 17 Maiou 1914. *Embros* gazetesi de özellikle Korfu görüşmeleri boyunca Venizelos Hükümeti'ne sert eleştiriler yönelten yazılar kaleme almıştı. *Embros*'a göre Epirli Rumlar yalnızca Arnavutluk Krallığı ile savaşmamış, aynı zamanda bölgede yaşayan Müslümanların hamiliğine soyunan Osmanlı Devleti, İtalya, Hollanda'ya karşı da kahramanca mücadele etmiş, bu süreçte Yunanistan tarafından yalnız bırakılmıştı. Yunanistan Rumları yalnız bırakmakla kalmamış ayrıca bu meselenin Yunan kamuoyu tarafından unutulmasını da sağlamaya çalışmıştı. Venizelos Hükümeti'nin Adalar meselesini bu denli "ajite" etmesinin temel nedenlerinden biri de Kuzey Epir meselesinin unutulmasını sağlamaktır. "Ai neai epitihai tis aftonomou Ipirou", *Embros*, 3 Maiou 1914; "O Agon tis Ipirou ehei anagin voithias", *Embros*, 4 Maiou 1914.

119 Bu konuda önceden Yunanistan özerklik verilen yerlerde güvence verilmesine karşın, Streis pros Varatas, AYE/1914/A5IG, Streis pros Varatassi, AP: 12123, Dirraho, 12 Maiou 1914.

120 AYE/1914/A5IG, Forestis pros Venizelo, AP: 12832, Ioannina, 18 Maiou 1914; AYE/1914/A5IG, Streit pros Foresti, AP: 14398, Ioannina, 18 Maiou 1914.

destek gönderebilmek maksadıyla hazır bulunduğunu öne sürüyordu¹²¹. Anlaşmaya olan güvensizlik devam ettiğinden taraflar bir diğerini suçlayarak, bilhassa Epirli Rumlar ve Yunanistan, anlaşma öncesindeki koşullara dönmek ya da anlaşma koşullarının değiştirilmesi için meşru bir zemin oluşturmaya çalışmışlardı. Yunanistan, her fırsatta anlaşmaya sadık kaldığını ifade ederken, Rumlar kendilerini güvence hissetmediklerini öne sürmüşler, Arnavutluk ise gerek Zografos gerekse Venizelos'un bölgedeki Rumları kıskırtmaya devam ettiğini savunmuştu¹²². Hatta bu nedenle İtalya, Yunanistan'a ve isyancı liderlere gözdağı vermek için bölgeye bir kruvazör göndermişti¹²³.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra ise bölgedeki anarşi yeniden tırmanışa geçmiş, Korfu Protokolü artık tümüyle uygulanamaz olmuştu. Prens Wied yönetiminin başarısızlığının da etkisiyle bölgedeki gerginlik yeniden tırmanmış, Epirli Rumlar savaşı fırsat bilip yeniden ayaklanınca Yunanistan 1914 yılı Ekim ayında Büyük Güçler'in izniyle bölgeye askeri birlik göndermişti. Almanya, Osmanlı Devleti savaşa girdikten sonra, Yunanistan'ı savaş dışında tutabilmek amacıyla Güney Arnavutluk meselesi konusunda İtalya'nın yaklaşımını destekleyen politikasında değişikliğe gitmişti. Almanya savaşa giden süreçte müttefiki İtalya'yı memnun edebilmek için Epir'deki işgalini sonlandırması konusunda Yunanistan üzerinde yoğun bir baskı uygulamış, hatta Korfu Adası'nda Kral Konstantinos ile yaptığı görüşmelerde Kayzer, verilecek "taviz" karşılığında ihtilafli adaların Yunan egemenliğinde kalması hususunda İttihatçıları ikna etmek için elinden geleni yapma güvencesi dahi vermişti. Bu güvenceden hareketle Almanya Mayıs ayı boyunca İttihatçılarla gerçekleştirdiği temaslarda bu adalarda yaşayanların ağırlıklı olarak Rum olduğu ve Osmanlı Devleti'nin hiçbir şekilde Adalar meselesi yüzünden Yunanistan'la savaşmayı göze almaması gerektiği yönünde argümanlar öne sürerek İttihatçıların Adalar ısrarını kırmaya çalışmıştı¹²⁴.

Ancak anlaşılan o ki, Epir konusunda Kayzer, gelinen noktada müttefik rolü giderek sorgulanan İtalya, buna karşın mutlaka savaşın dışında tutulması gerektiğine inandığı Yunanistan arasında bir tercih yapmak durumunda kalmış ve o da tercihini ikincisinden yana kullanmıştı. Mahmut Muhtar Paşa, 11 Kasım 1914'te İstanbul'a gönderdiği raporunda Almanya'nın Yunan işgallerine İtalya'nın tepkisiyle ilgilenmediğinden söz ediyor, Dışişleri Bakanı yardımcısı Arthur Zimmermann'ın kendisine "*Yunanistan'ın Ergiri'yi işgaline Almanya'nın muhalefet etmeyeceğini, bunun Berlin'deki Yunan Büyükelçisi'ne de resmi olarak beyan edildiğini*" ifade ettiğini dile getiriyordu. Muhtar Paşa'nın raporunda söz ettiğine

121 GPEK/36/2, Quadt an den Hollweg, Nr. 14388, Athen, den 18. Mai 1914.

122 AYE/1914/A5IG, Streit pros Nomarhi Kerkiras, AP:12848, 17 Maiou 1914; Dimirtis Hronopoulou, *Dimitrios Gounaris*, Elliniki Evroekdotiki, Athens, 1980, s.90; Kondis, *a.g.t.*, s.202; Leon, *a.g.m.*, s.63-80.

123 BOA.HR.SYS.2071-39.

124 GPEK/36/2, Jagow an den Wangenheim, Nr.14582, Berlin, den 2. Mai 1914; GPEK, B.36/2, Wangenheim an den Jagow, Nr. 14587, Pera, den 7. Mai 1914.

göre Venizelos, Almanya'ya gönderdiği telgrafta bu seçim dolayısıyla Alman hükümetine teşekkür ediyordu¹²⁵. Bu gelişmeden bir yıl sonra Aralık 1915'te Epirli Rum milletvekilleri Yunan parlamentosuna kabul edilmiş, Yunanistan'ın bölgeyi ilhak girişimleri ise bölgedeki işgallerin devam ettiği 1917 yılına kadar devam etmişti.

Sonuç

Güney Arnavutluk meselesi, Bükreş Antlaşması'ndan Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Avrupa diplomasisini meşgul eden ve nihai olarak çözüme kavuşturulamayan en önemli uluslararası krizlerden biri olarak kalmıştır. Eğer söz konusu kriz, Balkan Savaşı'nı fırsat bilerek Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlık için isyan eden ve Büyük Güçlerin desteğiyle bu konuda başarılı olan Arnavutluk ve Yunanistan arasında sınırlı kalsaydı, muhtemelen Rum nüfusunun da desteğiyle Yunanistan bölgeyi egemenlik altına almış olacak ve mesele kapanacaktı. Arnavutluk Yunanistan'ı bölgeden uzaklaştırabilecek ekonomik ve askeri potansiyele sahip değildi. Ancak bölgedeki paylaşımın kendi denetimleri altında olmasını isteyen Büyük Güçlerin meseleye dâhil olması meselenin karmaşık bir hal almasına yol açmıştı. Başta İtalya olmak üzere Yunanistan'ın bu bölge üzerinden Adriyatik'te etkili olma planlarının önüne geçmek isteyen Üçlü İttifak'ın Yunanistan'ı bölgeden uzaklaştırma çabası, Üçlü İtilaf'ın Yunanistan'ı desteklemesi Büyük Güçler arasında uzlaşmazlığa yol açmıştı. Mesele, kısa bir süre içerisinde gerek Büyük Güçler gerekse Üçlü İttifak'ın Yunanistan'la yaşadığı uzlaşmazlık nedeniyle Dünya barışını tehdit edecek ölçüde önemli bir krize dönüşmüştü. Kriz, Floransa Protokolü ile çözüme kavuşturulmuşsa da Yunanistan'ın sorunu Ege Adaları meselesiyle bağdaştırması ve Güney Arnavutluk'taki işgallerin sonlandırılmasını Ege Adaları'nın Yunan egemenliğine geçmesi ve Büyük Güçlerin bunu garanti altına alması talebi nedeniyle aşılammıştı. Kriz, Büyük Güçler arasındaki çıkar çatışmalarının ne denli büyük olduğunu ve aslında kendi yayılcı emelleri nedeniyle bu çıkarlarına tehdit oluşturan bir konuda savaşmaktan çekinmeyeceklerini göstermişti.

Venizelos Hükümeti'nin izlemiş olduğu siyaset gerek Büyük Güçlerle gerekse iç siyaset ve bölgede yaşayan Rumlar açısından değerlendirildiğinde oldukça riskliydi. Venizelos bu yönde bir siyasete başvurarak Üçlü İttifakı provoke edip Ege Adaları'nı riske atmakla kalmıyor, Yunan yayılcı doktrininin önemli yerlerinden biri olan Güney Arnavutluk'tan vazgeçebileceğini göstererek hem içeride hem de bölgede yaşayan Rumlar nezdinde ciddi bir tepkiye neden oluyordu. Venizelos, bir taraftan gürültü çıkararak bölgenin Yunanistan'a bağlanması yönünde Rumları organize ederken, hatta silahlandırırken, diğer taraftan Büyük Güçlerle pazarlık yürütmeye çalışıyor, hatta bunu İtalya ve

125 BOA, DH.EUM.3.ŞB, 2/62.

Osmanlı Devleti ile savaş ihtimalinin oldukça güçlü olduğu bir atmosferde gerçekleştiriyordu.

Venizelos'un usta işi bir siyasetle, kimi zaman Büyük Güçleri kimi zamanda bölgedeki Rumları da karşısına alarak meselenin çözümünü ötelemesi, Yunanistan'ın lehine bir gelişme olmuştu. Bu çalışmanın açık bir şekilde ortaya koyduğu üzere Yunanistan bir taraftan Güney Arnavutluk meselesini Ege Adaları meselesinde bir pazarlık unsuru olarak kullanıp, özellikle de Üçlü İttifakın desteğini almayı başarırken, diğer taraftan gelecekte bu bölgeyi egemenlik altına alabilmek için açık kapı bırakmayı başarmıştı. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yapılan görüşmeler ve pazarlıklar, Yunanistan'ın bu siyasetinde başarılı olduğunu kanıtlamaktadır. Savaş öncesi koşullar açısından değerlendirildiğinde ise Güney Arnavutluk meselesini geçici olarak çözüme kavuşturan Venizelos Hükümeti tüm dikkatini asıl gündemi olan Ege Adaları meselesine çevirebilmişti. Öyle ki bu konuda eli güçlenen Venizelos, Osmanlı Devleti'ne savaş açma cesareti bile gösterebilmişti.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Başkanlık Osmanlı Arşivi, (BOA), İstanbul, Türkiye.

Dâhiliye Nezareti Şifre Kalemi (DH.ŞFR)

Dâhiliye Nezareti Siyasî Kısım (DH.SYS)

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumîye Müdüriyeti Üçüncü Şube (DH.EUM.3.ŞB)

Istorikon Arxeion Ipourgiou Eksoterikon tis Ellados, Atina, Yunanistan

AYE/1914- A5IG, 1914, Apohorisi Ellinikou Stratou ek Voreiou Epiru. Kiriksi Aftonomias tis Horas.

AYE/1914- D/101/1, Arthra tou Tourkikou Tipou sholiazonta to Ipirotiko.

British Documents on the Origins of the War (1898-1914), Vol. IX, The Balkan Wars, Part I: The Prelude; Tripoli War G.P Gooch, and Temperley, H. (eds), HMSO, London, 1933.

British Documents on the Origins of the War (1898-1914), Vol. IX, The Balkan Wars, Part II: The Leage and Turkey, G.P Gooch, and Temperley, H. (eds), HMSO, London, 1934.

British Documents on the Origins of the War (1898-1914), Vol. X Part I: The Near and Middle East on the Eve of War, G.P Gooch, and Temperley, H. (eds), HMSO, London, 1936.

Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914: Sammlung der Diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes, Ed. Johannes Lepsius, Albrecht Mendelssohn Bartholdy, Friedrich Thimme, Band 36/2: Die Liquidierung der Balkankriege, 1913-1914 (Zweite Hälfte), Deutsche Verlagsgesellschaft für Politik und Geschichte, Berlin, 1926.

Documents Diplomatiques: Les Affaires Balkaniques, 1912-1914, Ministère des Affaires Etrangères, Tome III (Du Traite de Bucarest (10 Aout 1913 au 1 Aout 1914), Paris, 1922.

II. Gazeteler

Embros

Karoi

Le Journal,

Neue Freie Presse,

The Manchester Guardian

The Scotsman

Tanin

Patris

Skrip

III. Anılar ve Araştırmalar

Avlonyalı Ekrem Bey, *Osmanlı Arnavutluk'undan Anılar (1885-1912)*, Çev: Atilla Dirim, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

Bosworth, Richard, *Italy and the Approach of the First World War*, St Martin Press, United States, 1983.

Constantine Anastasi Chekrezi, *Albania: Past and Present*, The MacMillan Company, New York, 1919.

Capps, Edward, *Greece, Albania and Northern Epirus*, Argonaut, Chicago, 1963.

Constantine Anastasi Chekrezi, *Albania: Past and Present*, The MacMillan Company, New York, 1919.

Cassavetes, Nicholas J. *The Question of Northern Epirus at the Peace Conference*, Oxford University Press, New York, 1919.

Castellan, Georges, *Histoire de l'Albanie et des Albanais*, Editions Armeline, 2002.

Çelik, Bilgin, *İttihatçılar ve Arnavutlar II. Meşrutiyet Döneminde Arnavut Ulusçuluğu ve Arnavutluk Sorunu*, Büke Kitapları, İstanbul, 2004.

Grey, Edward, *Twenty-Five Years, 1892-1916*, (2 Cilt), Frederick A. Stokes Company, New York, 1925.

Iokeim G. Iokeim, *Ioannis Metaksas, I Anadiki poreia tou apo ti stratiotiki sti politiki drasi (1871-1922)*, Met. Katia Shiza-Lomari, Ekdoseis Papadima, Athina, 2005.

- Kadri, Hüseyin Kazım, *Balkanlar'dan Hicaza İmparatorluğun Tasfiyesi*, Pınar Yayınları, İstanbul, 1992.
- Kerofilas, Kostas, *Eleftherios Venizelos: His Life and Work*, (Çev. Betrice Bartstow), John Murray, London, 1915.
- Kostas Kostis, *Ta Kakomathimena paidia tis Istorias: I Diamorfosi tou Neoellinikou Kratous 18os-21os Aionas*, Ekdoseis Pataki, Athina, 2015.
- Mazower, Mark, *The Balkans: A Short History*, A Modern Library Chronicles Book, New York, 2000.
- Nicholaos J. Cassavetes, *The Question of Northern Epirus at the Peace Conference*, Oxford University Press, 1919.
- The Kaiser's Memoirs: Wilhelm II, Emperor of Germany 1888-1918*, Harper & Brothers, New York and London, 1922.
- The Memoirs of Ismail Kemal Bey*, Edi. Sommerville Story, London, Constable and Company Ltd, London, 1920.
- Price, W. H. Crawford, *The Balkan Cockpit: The Political and Military Story of the Balkan Wars in Macedonia*, T. Werner Laure LTD, London, Tarih Yok
- Prince Lichnowsky, *Heading for Abyss: Reminiscences*, Payson&Clarke Ltd, New York, 1928.
- René Puaux, *Distihismeni Voreios Ipeiros (Odiporiko 1913-Apeleftherosi-Autonomia)*, Met. A. Ah. Lazarou, Ekdoseis Troxalia, Athina, 1990.
- Richard F. Hamilton- Holger H. Herwing, *Decisions for War, 1914-1917*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.
- Schurman, Jacob Gould, *The Balkan Wars 1912-1913*, The Floating Press, New Zealand, 2008.
- Skendi, Stavro, *The Albanian National Awakening 1878-1912*, Princeton University Press, Princeton, 1967.

IV. Makaleler

- Aydın, Mithat, "Arnavutluk'un Osmanlı Devleti'nden Kopuşu Sorunu (1912-1913)", *Belgi Dergisi*, C.2, S.17, Kış 2019/I, s. 1094-112.
- Birecikli, İhsan Burak, "Prens Wied: 1914 Yılında Arnavutluk Prenslığı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.9, S.42, Şubat 2016, s.518-529.
- Cassavates, N.J. "A Wrong Settlement Endangering the Peace of Balkans", *Advocate of Peace through Justice*, December, 1921, Vol. 83, No. 12 (December, 1921), s. 426-428.

- C. H. G. "Greek Claims in Southern Albania", *The World Today*, Vol. 2, No. 10 (Oct., 1946), s.488-494.
- Diamantopoulos, Cimon P., "Greece's National Aims. Their Historical and Ethnological Background", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Mar., 1944, Vol. 232, A Challenge to Peacemakers (Mar., 1944), s.110-115.
- Dillon, Emile Joseph, "The Albanian Tangle, Fortnightly Review, London, New Series, DLXXI (1 July 1914), s.1-28.
- Giouli Kokkori, "Pos eide o Tipos tis Epohis to Vorioirotiko Zitima" ston Sillogiko Tomo I, Aftonomia tis Voreiou Ipirou 1914, Eleftherotipia, Athina, 2011.
- Giorgos Koukourakis, "The confrontation between Venizelos and Cretan representatives (1911-1912)", *Chaniotika Nea*, 1 Dec. 2009.
- Ediz, İsmail, "İtalya'nın Oniki Ada'yı İşgali ve Güney Arnavutluk Sorunu (1912-1918)", *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt/Volume: 11, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2016, s.35-59.
- Katsiadakis, Helen, "The Balkan Wars Experience: Understanding the Enemy", in *War in the Balkans: Conflict and Diplomacy before World War I*, (Ed. James Pettifer and Tom Buchanan), IB Tauris, London&New York, 2016, s.233-234.
- Kondis, Basil "The Northern Epirus Question during the First World War", *Balkan Studies*, 30 (1989), s.334.
- Leon, George B. "Greece and the Albanian Question at the Outbreak of the First World War", *Balkan Studies*, 11/1, 1970, s.61-80.
- Maden, Fahri, "Arnavutluk'un Bağımsızlık Süreci (1877-1913)", *Avrasya Etüdüleri*, 38/2011-1, s.155-196.
- Papafloratos, Ioannis S. "The Italian Policy in Epirus (1861-1918)", *Balkan Studies* 50 (2015), s.159-175.
- Skendi, Stavro, "Beginnings of Albanian Nationalist and Autonomous Trends: The Albanian League, 1878-1881", *The American Slavic and East European Review*, Apr., 1953, Vol. 12, No. 2 (Apr.,1953), s. 219-232.
- Woods, Charles, "Albania and Albanians", *The Geographical Review*, V.5, No.4, April 1918, s.257-273.

V. Tezler

- Christina Pitouli-Kitsou, *Oi Ellinoalvakikes Sheseis kai To Voreioipeirotiko Zitima Kata tin Periodo 1907-1914*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atina Üniversitesi, 1997, s.85-191
- James N. Tallon, *The Failure of Ottomanism: The Albanian Rebellions of 1909-1912*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Chicago, Chicago, 2012, s.80-126.
- Kondis, Basil, *Greece and Albania: 1908-1914*, Doktora Tezi, New York Üniversitesi, New York, 1975.
- Uejd Dedaj, *Bağımsızlık Sonrası Arnavutluk*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, 60-82.
- William Albert Renzi, *In the Shadow of the Sword: Italy's Neutrality and Entrance into the Great War, 1914-1915*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Maryland, 1968.

Extended Abstract

This study deals with the Southern Albania (or Northern Epirus) crisis among Albania, Greece and the Great Powers from 1912 to 1914. Based on archival documents and newspapers in English, Greek, French, German and Ottoman, the aim of the work is to analyze comparatively the attempts of the Great Powers to terminate the Greek occupations in Southern Albania and the Greek attempts to turn the issue into a bargaining chip on the Aegean Islands and find an answer whether Greece succeeded in this policy or not. The issue is important because it reveals it reveals the difficulties experienced by the Ottoman Empire in its struggle to take back the Aegean Islands, and shows how a regional crisis can become a cause of war between the Great Powers.

The Southern Albania issue appeared when Greek armies occupied the region during the First Balkan War. If the issue had been limited between Greece and Albania it would probably have been solved if favor of Greece, because the newly independent Albania had no political or military power to do the opposite. However, the issue was not limited to these two states; The Great Powers, who desired the sharing for the region to be under their control got involved. Moreover, these Powers had conflicts over to whom the territory should be ceded. The Triple Alliance, especially Italy and Austria-Hungary who did not want Greece to threaten its interests in the Adriatic through this region strongly objected Southern Albania remain under Greek domination. On the other hand, the Triple Entente supported Greece. This disagreement, made the issue more complicated. More importantly when the issue could not be resolved in the peace talks, it turned into it turned into one of the most important international crises that threatened the status quo that was barely established in the region after the Balkan Wars. Due to the division it caused between the Great Powers, it also became a threat to the "tense peace" in Europe.

The issue was discussed in extenso at the Ambassadors Conference held in London with the initiatives of England, who was worried about a war in the region, then in Europe. With Florence Protocol, signed between Great Powers at the end of these discussions, it was decided that Southern Albania should be included in the borders of Albania, not Greece. In order also to please Greece, Great Powers decided to support Greek arguments regarding the Aegean

Islands issue, another important issue remained unresolved after the Balkan Wars. Greece, concluding that it was not possible to achieve victory on both issues, agreed with this solution. Soon, the Great Powers would announce a decision and according to this decision Greece would have the islands under its occupation except Imbros and Tenedos, in return would end its occupations in Southern Albania. Because both Greece and Ottoman Empire agreed that the final decision regarding these two issues was up to the them, the Great Powers thought or hoped that the issue would be resolved. The decision of the Great Powers was announced in February 1914 in this direction.

However, when the Ottoman Empire rejected to recognize the decision because Chios and Mytilene were not returned, Greece did not wish to end its occupations in the region. The goal was to evacuate the region after making sure that the Ottoman Government fully respect the decision. To ensure that The Greek government required the Great Powers apply pressure to the Ottoman Government. When the Great Powers, particularly the Triple Alliance denied to do so, relations between two sides deteriorated. At the end of February 1914, Greeks in Southern Albania revolted against the Albanian Government and declared independence, later desire to be united with Greece. Since the Great Powers, especially the Triple Alliance, believed that Greece was behind the revolt relationships between the two sides became much worse such that Italy threatened Greece to wage war if the area was not evacuated immediately. Having feared to lose the full support of the Great Powers regarding the Aegean Island Question, Greece backed out and committed to obey the decision. After talks in Korfu island between the Albanian Government and the Provisional Government of Northern Epirus, Protocol of Corfu was signed in May 1914. This protocol was never implemented because disagreements between the two sides did not end, a climate of trust could not be established, clashes continued. With the Greek invasion of the region, during the First World War, it was returned back to the top at the matter.

Throughout the crisis, particularly after the Great Powers' demand to end the occupations, the strategy followed by Greece was that the issue remained unresolved, in the worst case to leave Southern Albania after making sure that the Aegean Islands were definitely under Greek sovereignty. Because the Great Powers, by remaining reluctant to stand behind their decision on the Aegean Islands issue encouraged or motivated the Ottoman Empire, in response Greece pursuit a policy of deadlock and continuation of the disorder in the province. While the islands remained under Greek occupation, Greece achieved to endure its claims to the region. Considering the situation after the First World War and Greece's reoccupation of Southern Albania, it can be argued that this policy was successful.